

γονται τῆς Καισαριανῆς, μὰ μπορεῖ νὰ εἶναι κι ἀπὸ πηγὰδια ἀκάθαρτα.

10

Γεννήθηκα μὲ τὸν ἔρωτα, ὄχι μὲ τὴν ἀθωότη. Παιδί μπορεῖ νὰ εἶμαι ἀκόμα σὲ μερικά· ἂ θ' ὦ ο παιδί δὲ σιάνηκα ποτέ. Ἄλλοι ἄς γυρίζουνε μὲ βουρ-
κωμένα μάτια στὸν ἀθῶο τους, ἀγνό, προτιμῶ καιρό·
Ἐγὼ ἔχω χρέος νὰ τὸ πῶ: Τὸ παιδιάτικο εἰδύλλιο
δὲν τὸ γνώρισα ποτέ στὴ ζωὴ μου.

11

—Νῆπαγγέλω ποίημα; Τί λόγος! Ὁ κόσμος
σας δὲν εἶναι σὲ κατάσταση νὰ θελήσῃ νὰ μὲ κατα-
λάβῃ. Ἄλλοι ἀπὸ πρὸληψη, κι ἄλλοι, ἀπλοῦστερα,
ἀπὸ κουταμάρα, παίρνουνε στὴ θάλασσά μου γιὰ ξέρα
καὶ τὸν ἀφρό. Ἄν τύχη νὰκούσουνε σιχουρηγμένο
ἀπὸ μένα κανένα κοινὸ ἱυρικό τόπο μεγάλης γενικῆς
ἐννοίας, θὰ κάνουνε σὰ νὰκούνε τὴ φαινομενολογία
τοῦ Ἐγέλου. Μὲ τὸ δίκιο τους. Ἄν τοὺς διαβάσω
κανένα μου τραγούδι σὲ μιὰ παιδοῦλα μαυρομάτι,
ἀπλὸ καὶ καθαρό ὅσο παίρνει, μὰ πάντα ποιητικό,
δηλαδὴ κάπως, καὶ πάντα, σχετικὰ μὲ τὸν πεζὸ τὸ
λόγο, ἀποσκευαστό, θὰ γουρλώνουνε τὰ μάτια καὶ
θὰ ρωτᾶνε ποιά εἶν' οὗτὴ ἡ παιδοῦλα, τί εἶδος αἰ-
νίγμα νὰ εἶναι, καὶ τί θέλω νὰ πῶ μὲ τὰ μαῦρα
μάτια! Ποίημα βγαλμένο ἐπὶ μιὰ συγκινητικὴ περι-
πέτεια τῆς ἰδίας μου ζωῆς τὸ πήρανε σὰ γεννημένο
ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν Ἑνεάδων τοῦ Πλωτίνου. Κά-
ποιο ἄλλο πάλε, μυστηριώδικο κάπως τραγούδι μου,
ὀνομασμένο Μὲ δ ο υ σ α, μὰ ποὺ ἔδειχνε κινημένο
ἀπὸ κάποιο πάθος πολὺ πεισματικὸ ὥστε νὰ εἰπωθῇ
καθαρώτερα, τὸ πήρανε πὼς γράφτηκε ἀπὸ τὴν
ἀφορμὴ κάποιου φίλου μου ποιητῆ ποὺ τὰ εἶχε βά-
λει μ' ἐμένα τις μέρες ἐκεῖνες. Ἡ τελευταία μου πα-
ρουσίαση—ἀναγκαστικὴ—μὲ τὴν κόσμο οὕτῃ: Διά-
βασα κάτω, σὰν ἐπικὸ κατέλογο τῶν πολεμικῶν κα-
τορθωμάτων τοῦ Βουλγαροχτόνου στὴ Μακεδονία.
Ἐἷα κομμάτι ἀπὸ τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιά». Μα-
κεδονία—Βούλγαρος—Βουλγαροχτόνος, εἶναι μαζί
καὶ θέματα δημοσιογραφικά. Στὴν ἡμερησία ὁ ἀταξ. Καὶ
ὅμως νομίζω πὼς οἱ πὺδ πολλὴ ἀπὸ τοὺς ἀκροα-
τές μου—ἡ σάλα γιομάτῃ ἀπὸ τ' ἀφρόδιστα τοῦ λε-
γόμενου καλοῦ κόσμου—δὲν καταλάβαινε τίποτε. Κά-
ποια κύρια ἱστορικὰ ὁνόματα σιάβων καὶ βυζαντινῶν
καπετανέων τὰ πήρανε κάποιι γιὰ προσηγορικά καὶ

ρωτούσανε τί θὰ ποῦνε. Καὶ τὸ ποίημα καθαρῶτα
τῆς μορφῆς. Μιὰ μεταφορὰ στὴν ποίηση μᾶς σελί-
δας ἀπὸ τὴν Ἱστορία τοῦ Παπαρηγόπουλου.—
Αὐτὸ μοῦ ἔλειπε τώρα, νὰ βροντοφωνῶ στίχους ἀπὸ
βήματα συλλόγων, σὰ στὴ μακάρια ἐποχὴ ἐδῶ καὶ
τριάνα χρόνια ποὺ εἶχε καταστήσῃ ἡ ποίηση μιὰ πο-
λιτικὴ ρητορικὴ, καὶ κάτω πὺδ ξεπεσμένο ἀκόμα.

12

Οἱ δραματογράφοι εἶν' ἐκεῖνοι ποὺ κρατάνε τὴ
δραματικὴ τέχνη στὸ τελευταῖο σκαλοπάτι. Ἐκεῖνοι
ποὺ τὴν ἔχουν ἐπάγγελμα τὴ δραματογραφία.

13

Μιὰ φορὰ κ' ἔναν καιρὸ—εἴμονα παιδί. Ἐ-
πιασε φωτιά τὸ σπῆτι μας. Ἀντὶ νὰ βοηθῶσω γιὰ
τὸ σβύσιμο, καθὼς ὅλοι οἱ ἄλλοι τοῦ σπιτιοῦ, βγήκα
ἔξω μὲ τὸν ξένο κόσμο ποὺ ἔκανε χάρι ἀπέξω, καὶ
χάξενα κ' ἐγὼ, ἀγναντεύοντας τὸ σπῆτι μου ποὺ καί-
γοταν. Μοῦ ἔφυγε μάλιστα κ' ἓνα περίεργο ἔ-φω-
νητό. Ἐλεγα πρὸς τοὺς γῦρο μου, κοιτάζοντας τὸ
σπῆτι μου ποὺ καίγοι·ν. Ἐλεγα καὶ ξανάλεγα:
«Κλαίω καὶ γελῶ! Κλαίω καὶ γελῶ!» Κάποιος
μάλιστα μ' ἄκουσε καὶ γέλασε μὲ τὴν περίεργη φράση
μου καὶ τὴν εἶπε καὶ σὲ ἄλλους καὶ γέλασαν κι αὐ-
τοί. Κ' ἔτσι ἄθελα ἐφάρμοξα, δωδεκαχροניתς pen-
seur τοῦ γλυκοῦ ἱεροῦ, τὴν ἀρχὴ κάποιου σημε-
ρινῶν φιλόσοφων ποὺ τὸν κόσμο δὲν τότε νοιώ-
θουνε παρὰ σὰν ἓνα θέαμα γιὰ μιὰν ἀπόληψη κα-
λαισθητικὴ.—Περάσανε χρόνια. Μιὰ βραδιὰ βρέθηκα
σ' ἓνα σπῆτι, γνώριμο, μὰ πάντα ξένο. Τὸ σπῆτι ἔ-
πιασε φωτιά. Πῆρα τὸ καπέλλο μου κ' ἔφυγα σὰν
ἀστροπή. Ἐτρεξα στὸν ἀστυνομικὸ σταθμὸ τῆς γει-
τονιάς, φώναξα, ζήτησα τὴ βοήθεια τοῦ πυροσβεστι-
κοῦ λόχου, τὸν ἔβαλα μπροστά, καὶ τράβηξα ἡσυχᾶ
νὰ κοιμηθῶ. Ὁ λόχος ἔφτασ' ἐγκαίρῃ κ' ἔτσι σβύ-
στηκε ἡ φωτιά, γλῦτωσε τὸ σπῆτι. Ὑστερ' ἀπὸ καιρὸ,
ἓνα βράδι, ἡ κυρία τοῦ σπιτιοῦ ποὺ κιντύνει νὰ
καῇ, μὲ ρώτησε γελώντας τί ἔγινε τὴ βραδιὰ ποὺ
πῆρε φωτιά τὸ σπῆτι. Ὅταν τῆς εἶπα πὼς ἔτρεξα
στὸν πυροσβεστικὸ σταθμὸ, ξαφνίστηκε: — Μπα!
κ' ἐμεῖς νομίσανε πὼς τρόμαξες καὶ πῆρες τὸ κα-
πέλλο σου κ' ἔφυγες!—Γιὰ νὰ τὰ σημειώσω τώρα
τὰσημάντα τοῦτα, θεωρῶ πὼς κάποιο νόημα θὰ κρέ-
μεται ἀπὸ κείνα.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ¹⁾

Καθὼς δείχνεται, σὰ παραπάνω δὲν προσπά-
θητα νὰ καταστρώσω σχέδιο τῆς μελλομένης κοι-
νωρίας, οὔτε τὸ σκελετὸ τοῦ σοσιαλιστικοῦ ὁργανι-
σμοῦ τῆς ζωῆς. Σὲ τέτια ἀρίνα παλάτια κατὰ-
φευγε ἡ σοσιαλιστικὴ ιδέα ὅσο ἦταν πόθος εὐλαθῆς
καὶ οὐτοπία. Μὲ τὴν ἀτελή μου ἐκθεσὴ θελήσω νὰ
υποδηλώσω μοναχὰ τίς τάσεις τῆς κοινωνικῆς ἐξέ-
λιξης καὶ μαζί τῆς καὶ τῆς σοσιαλιστικῆς ιδέας.
Μὰ ἂν αὐτὲς οἱ τάσεις δὲ μποροῦν νὰ μᾶς δώσουν
μιὰ ιδέα καθαρή τῆς μελλοντικῆς μορφῆς τῆς κοι-
νωρίας, ὥστόσο μᾶς δείχνουν ἂν ἡ ἐξέλιξίς τῆς τρα-
δαί στὴν ἀνώτερη ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπινου πολι-
τισμοῦ ἢ στὸ χαμὸ του καὶ στὴ βαρβαρότητα. Γιατὶ
πρέπει νάχη κανένας ἀλλόκοτη ἀντίληψη πολιτι-
σμοῦ γιὰ νὰ θεωρῇ σὰν πιστοδρόμημα τὸ ξάπλωμά
του σ' ὅλες τίς τάξεις τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὸν περιορι-
σμό του σὲ μερικὲς μονάχα, ὅπως εἶναι σήμερα.
Κ' ἡ ἀλλόκοτη αὕτη ἀντίληψη, ὅσο κι ἂν πηγάξῃ
ἀπὸ ἄγρια κατώτερη ἀνθρώπινα ψυχόδηματα σὲ με-
ρικοῦς, σὲ ἄλλους ριζώνεται ἀπὸ κάποια πρόληψη
καὶ κακὴ ἐκτίμηση τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς
ἱστορίας.

«Χρειαζεται μιὰ τάξη νὰ δουλεύῃ κ' ἡ ἄλλη
νὰ δημιουργῇ μὲ ἄνεση», τσαπαλίζει κάθε αἰσθη-
τιστὴς τῆς ζωῆς μαζί μὲ τὸν αὐθάδη φιλόσοφο τοῦ
καπιταλισμοῦ. Καὶ τόντις στὴν ἱστορία βλέπομε
ὅπου ἄκμασαν οἱ τέχνες κ' οἱ ἐπιστήμες νὰ κα-
λιεργούνται τοῦτες ἀπὸ μιὰ τάξη ποὺ ζούσε μὲ ἄ-
νεση κ' εὐημερία. Κι ὁ Πλάτωνας κι ὁ Ἀριστοτέ-
λης δὲ μπορούσαν νὰ φανταστοῦν τὴν ὑπαρξὴ τῆς
κοινωνίας δίχως δούλους. Ἀλλὰ πράγματις στὸν
καιρὸ τους δὲ μπορούσε ὄχι μόνο νὰ νοηθῇ, μα καὶ
νὰ ὑπάρξῃ κοινωνία δίχως δούλους. Οἱ δούλοι στὴν
ἀρχαιότητα δὲν ἦταν μόνο οἱ κυριότερες παραγωγι-
κὲς δυνάμεις τῆς κοινωνί-ς, μὰ σύγκαιρα κι ὁργανα
παραγωγῆς. Ἡ ἀνεξέλιχτη τεχνικὴ τοῦ καιροῦ τοῦς
ἔκανε ἀναπόφευκτο στοιχεῖο τοῦ ἀρχαίου πολιτι-
σμοῦ. Ἦταν οἱ σημερινὲς μηχανές. Κι ὁ Ἀριστοτέ-
λης νειρεύονταν πὼς ἂν μπορούσε κάθε σύνεργο νὰ
δουλεύῃ αὐτόματα, σὰν τὰ τεχνουργήματα τοῦ Δαί-
δαλου ἢ σὰν τὸν τρίποδα τοῦ Ἡφαίστου, οὔτε ὁ
μάστερης θὰ χρειαζόνταν τοὺς καλφάδες του οὔτε
ὁ ἀφέντης τοὺς δούλους. Κι ὁ Ἀντίπαρος, Ἕλληνας
ποιητὴς τοῦ τελευταίου π. Χ. αἰῶνα, χαίρειντος τὸ

¹⁾ Ἡ ἀρχὴ τοῦ στὸν ἀριθ. 340.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ Σ. ΛΑΕΣΙΟΥ

“RIDI PAGLIACIO,,¹⁾

8 Αὐγούστου.

Σήμερα ὁ ταχυδρόμος μοῦφερε ἓνα γράμμα ποὺ
δὲν τὸ περίμενα. Ὁ Φίλιππος μοῦ γράφει ἀπὸ τὴν
Αἴγυπτο πὼς στενοχωριέται γιὰ μένα. Ἐμαθε, λέει,
πὼς εἶμαι ἄρρωστη καὶ μὲ παρακαλεῖ νὰ τοῦ πῶ σὲ
δυὸ γραμίτσες—μόνο σὲ δυὸ γραμίτσες, ἂν εἶν' ἄ-
λήθεια. Τίποτε ἄλλο δὲ μοῦ ζητᾷ αὐτὸ θάνατι μιὰ
μεγάλῃ χάρῃ—ποὺ τολμᾷ νὰ περιμένει ἀπὸ τὴν
καλοσύνη μου.—Ὁ κατημένος ὁ Φίλιππος, πόσο μα-
κρὰ βρίσκεται ἀπ' ὅλα κείνα τὰ θλιβερά πράμα-
τα ποὺ μὲ τριγυρίζουνε ἐμένα τώρα, ποὺ προκα-
λεσα ἐγὼ ἡ ἴδια νὰ μὲ τριγυρίζουνε γιὰ νὰ περάσει
κ' ἐμένα ἡ ὥρα μου!

¹⁾ Ἡ ἀρχὴ τοῦ στὸν ἀριθμὸ 340.

Ἡσυχᾶ ἡσυχᾶ, ὑποάχτηκε στὴ ζωὴ ποὺ τὴν
ἔβλαψαν ν' ἀκολουθήσει. Χωρὶς φωνές κι ἀνώφελες
διαμαρτυρίες—χωρὶς πρὸ πάντων μεγάλῃ δυσκολοπί-
στευτα λόγια. Ἀκολούθησε τὰ γεγονότα δίχως νὰ
χρειαστῇ ἀνάγκη νὰ τὸν σπρώξουνε νὰ πᾶει μὲ τὴ
βία. Καὶ τώρα—ἔπειτα ἀπὸ τόσον καιρὸ μοῦ ξανα-
γράφει πὼς δὲν ἔπαψε νὰ μὲ θυμᾶται, (ἀπόφυγε νὰ
μεταχειριστεῖ καὶ λέξη αἰ' ἀγαπᾶ) καὶ μοῦ ζητᾷ
νὰ τοῦ γράψω πὼς εἶμαι, νὰ ἡσυχάσει.

Ὁ κατημένος ὁ Φίλιππος! ποὺ νὰ ξέρει πὼς τὰ
συμπαθητικὰ του λόγια δὲ μοῦ προξένησαν κανένα
ἄλλο αἰσθημα, ὅζω ἀπὸ τὴν κάπως ἀλλόκοτη ἐν-
τύπωση ποὺ μοῦ κάνουν πάντα οἱ ἀληθινὰ, ὁμορφῆς
κ' εὐγενικῆς ψυχῆς... Παλιὰς μόδας πολῦτιμο φό-
ρεμα, ποὺ ὅσο ὥραϊο κι ἂν εἶναι—δὲ βρίζεται πιά,
δίχως νὰ κάμει ἀποκριτικὸν αὐτὸν ποὺ τὸ φορεῖ.

Νὰ τοῦ ἀπαντήσω; Μὰ καὶ τί νὰ τοῦ πῶ;
Αὐτὸ δὲ θὰ γίνῃ αἰτία νὰ ξαναφέρουμε πάλι πίσω
τὰ ξεχασμένα; καὶ πρὸς τί τώρα πιά; Ποιὸς ὁ
λόγος νὰ παρουσιαστῶ ἄλλη μιὰ φορὰ μπροστά του;

Ὁ Λῶης ἄς ἀναλάβει νὰ τοῦ γράψῃ. Θὰ τοῦ
πῶ κι ἂν θέλει ἄς τὸν πληροφορήσει πὼς εἶμαι
καλὰ, πολὺ καλὰ, καὶ νὰ μένει ἡσυχός. Ἀπέχω τό-
σο μίλια ἐγὼ τώρα ἀπ' ὅλες αὐτὲς τίς αἰσθημα-
τικότητες, ποὺ θεωρῶ πὼς μόνο γιὰ ὑποκρισίας καὶ
γιὰ ψευτιὲς θάμκι λικνῇ ἀπὸ τώρα κ' ἐμπρός.

13 Αὐγούστου.

Εἴμονα ὅζω μὲ τὸ Λῶρη. Πήγαμε μακριὰ στὴν
ἐξοχὴ, καὶ περπατήσαμε ὥστε οἱ δυὸ μας δλομόνα-
χοι σὰ χωράφια.

Μοῦ μίλησε γιὰ τὸ καινούργιο του Ρομάντζο
ποὺ θὰ γράψῃ καὶ μοῦ ἀνάλυσε τὴν ὑπόθεσίν του.
Μιλοῦσε γεμάτος ὄλος ἀπὸ τὴν ιδέα τοῦ βιβλίου
του καὶ τὰ μάτια του στράβτανε—καὶ θαύμασα
ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ βαθεῖά του σκέψη καὶ τὴ μεγά-
λη του φαντασί! Καὶ μοῦ φάνηκε παράξενο πὼς
γνωριστήκαμε καὶ πὼς μ' ἀγάπησε, καὶ συλλογι-
στηκε τὰ περασμένα ποὺ μᾶς ἔφεραν τόσο κοντὰ,
ἐνῶ οἱ δρόμοι μας εἶταν τόσο διαφορετικοί.

Μοῦπε πὼς θὰ παντρευτεῖ, μοναχὰ πολὺ πλου-
σία γυναίκα, γιατί τοῦ χρειάζονται πολλὰ—παρὰ
πολλὰ πράματα γιὰ ὅ,τι ὀνειρεύεται.

—Δὲ θὰ τὴν ἀγαπήσω ἔως ποτὲ τὴ γυναίκα
αὕτη—ἀκριβῶς γιατί θὰ ξέρω πὼς μ' ἐπῆρε γιὰ
τ' ὄνομα μου κ' ἐγὼ γιὰ τὴν παρουσίᾳ της. Εἶμαι

έδραμα του νερόμυλου σάν ελευτερωτή των σκλάβων γυναικών και καθιερωτή του χρυσού αιώνα. Έδώ είναι η διαφορά του ανθρωπιστικού αίσθηματος και της δύναμης του νου ενός Έλληνα ποιητή κ' ενός Έλληνα φιλόσοφου από έναν γερμανό άστικό φιλόσοφο της εποχής μας. Έκείνοι υποψιζόνταν μέσα στο μάκρος των αιώνων την επανάσταση της μηχανής, τούτος ζώντας μες ήν επανάσταση νοσταλγούσε καιρούς άγριους, που ήταν τέτιοι από ανάγκη των πραγμάτων. Οι μηχανές είναι οι επαναστάτες της ζωής σήμερα, που, όπως είπαμε παραπάνω, θα κάμουν περιττή τη δουλεία μιας τάξης για να πολιτίζεται και να δημιουργή η άλλη με άνεση. Η σοσιαλιστική εξέλιξη της κοινωνίας με την κατάργηση των τάξεων που τείνει, δεν έρχεται να καταλύσει τον πολιτισμό, μά να τον απλώσει σ' όλη γενικά την κοινωνία, να νιώσει ελεύτερο έδωκο δημιουργίας σε όλες τις τάξεις και σε όλα τάτομα που έχουν μέσα τους τη σπύα της και την ανάγκη της.

Και σ' έναν τέτιο κοινωνικό οργανισμό που δίνει την ελευτερία στο άτομο να εργάζεται και σύνωρα να πολεμάει, που επιτρέπει σε όλους και τους εϋ κολύνει μάλιστα να αναπτύξουν καθένας την άτεμική του ιδιοφυία, ποιος είναι ο κίνυνος που τρέχει η τέχνη; Η τέχνη δεν έχει την αίτια της και την πηγή στον πλούτο, μά στην ψυχή του ανθρώπου είναι μια ανάγκη ανθρώπινη, που κ' οι άγριοι την έχουν και που με τη μορφή της πίσησης, της μουσικής, του χορού έδειξε το πιο βαθύ της μεγαλείου και την πιο ωραία χάρη εκεί που άνάβλυσε απ' την ψυχή του λαού, του πλήθους, του όχλου, όπως βρίσκει ευχαρίστηση να τον όνοματίζει κάθε αίσθητικής μαζί με τους ψωρόχοντες και τους ταλαράδες. Ποιά λογική μάς λέει πως μια ανάπτυξη του λαού, που είναι η προσπάθεια του σοσιαλισμού, θα συντελέσει στο χαμό της ψυχικής αυτής ανάγκης, όπως είναι η τέχνη; Άπεναντίας το ζάπλωμα της μάθησης, της γνώσης, το πλάτεμα του έριζοντα της σκέψης, το εξευγένισμα της ψυχής, των συνηθειών, των τρόπων, το ξανάσασμα από τις βαριές φροντίδες δε θάξήνουν την ανάγκη αυτή της ψυχής του λαού, δε θα του αναπτύξουν το αίσθημα της όμορφιάς, δε θα βοηθήσουν στο να ήυπνήσουν μέσα του περισσότερο οι κρυμένες του δυνάμεις;

Μά η τέχνη δεν είναι για τους πολλούς, θα μου πούν οι αίσθητιστές; Είναι για τους λίγους, τους εκλεκτούς. Άς το δεχτώ για μια στιγμή για να

τους κάμω χάρη. Μά οι εκλεκτοί αυτοί βρίσκονται σήμερα μέσα στις τάξεις των άρχόντων από γέννηση ή πλούτο; Η αίσθητική των αγαθών άστών, τάνι-δεο των άγοραίων και των χυδαίων άγαναχτούν την πένα και τα χείλη των εκλεκτών του πνεύματος στην εποχή μας. Μά σε ποιά τάξη βρίσκονται αυτοί οι αγαθοί άστοί, κ' οι άγοραίοι κ' οι χυδαίοι; Κ' είναι το ιδανικό του σοσιαλισμού ή μόρφωση που έχουν όλοι αυτοί οι αγαθοί άστοι κ' οι άγοραίοι κ' οι χυδαίοι; Τα σχολιά, τα θέατρα, οι ακαδημίες, τα περιοδικά κ' οι εφημερίδες, που ξεβράζουν και μορφώνουν την αίσθητική που άγαναχτεί τους εκλεκτούς, δεν είναι ιδρύματα του καθεστώτος που γυρέβει να το γαρμύσει η σοσιαλιστική ιδέα; Και το καθεστώς αυτό που δίνει τον άθροιστο στις υλικές ανάγκες της ζωής και τον κάνει κυνηγό και σκλάβο του χρήματος, γιατί χωρίς αυτό του είναι αδύνατο να προοδέψει, δεν είν' εκείνο που σέρνει τόσες και τόσες εκλεκτές ιδιοφυίες στη ρουτίνα, τις αναγκάζει να υποταχτούν στην αίσθητική των αγαθών άστών με το δόγμα που στυλώνει μπρός τους, ή να στερηθούν κάθε απόλαψη της ζωής, να θαστούν στην άφάνεια ή να συμφορωθούν με τις άπαιτήσεις του; Αυτό το καθεστώς δεν είν' εκείνο που έριξε στη δυστυχία έναν Ρέμπραντ, που στέργει την άνεση της ζωής από ένα Μπετόβεν, που έσβυσε απ' την πείνα ένα Σούμπερτ, γένισε τάριστουργήματα ενός Μιλλέ σ' έναν άκρεώνα μέσα, ξέβρασε στο νοσοκομείο ένα Βερλίν, έπρωξε στην αυτοκτονία έναν Κλάιστ, κατάντησε ρουτινιέριδες της πλουτοκρατίας ένα Λίμππαχ κ' έναν Άρμπτμανν, σταμπάδο των Χοετζόλερν ένα Μίτσελ, που έπνιξε και πνίγει, ταπείνωσε και ταπεινώνει, εξευτέλισε κ' εξευτελίζει τη ζωή, την ιδιοσύνη, το χαρακτήρα, την περφόνια τόσων γνωστών κι άγνωστων εκλεκτών ψυχών; Δεν είναι αυτό το ίδιο καθεστώς που κατεδίκασε στα υπόγεια των τυπογραφείων κ' ύστερα στο θάνατο στην ψάθα έναν Κρουτάλλη; Δεν είναι η ίδια ή άνομία που δεν άφίνει έναν Καρκαβίτσα να ξεδιπλώσει όλη τη δημιουργική του δύναμη, που θέλει να επιδάνη σ' έναν Παλαμά να πνίξει την πίστη και τον ένθουσιασμό του σε μια ιδέα, που πετάει σχολάρεη σ' ένα νησί το Γρυπάρι, εξορίζει στη δημοσιογραφία τον Κοντυλάκη, το Μητσάκη, το Νιρβανα και δεν ξέρω άλλον ποιόν, πεδικλόνει την παραγωγική όρμη του Βλαχογιάννη, θέλει να στομάσει την πένα ενός Παρορίτη, βάζει σχεδόν έκτός μάχης

μια δύναμη κοινωνική σάν του Σκληρού κ' εκεί που δίνει την περίσταση σε κάθε έρασιτέχνη, τέκνο παραλή, να τυπώνη τα πάρεργα της ταπειλιάς του, δε έδωσε ούτε είναι καμιά άπαιτοχή να δώσει τη χαρά στους εκλεκτούς να δούν περισωμένο απ' την άλησμονιά έστωντας και μέρος του έργου του Παπαδιαμάντη; Δεν είναι αυτό το καθεστώς που τα μετράει όλα με την αξία του χρήματος, με την υλική ωφέλεια της κοινωνίας, που περιγιάει σάν άνώφελη κάθε χαρά του νου, κάθε δίψα της ψυχής, κάθε λαχτάρα της καρδιάς έδώ απ' το χυδαίο και το τριμένο, κάθε προσπάθεια κι όρμη έδώ απ' το κυνήγημα κοινωνικής αποκατάστασης, ασφάλισμα της υλικής ζωής τάτόμου; Δεν είν' αυτό το καθεστώς που άπαιτεί να πνίξει κάθε ευγένεια ψυχική, να ταπεινώσει κάθε περηφάνεια, να λυγίσει κάθε χαρακτήρα, να σβύσει κάθε όρμη άνώτερη, να τα υποτάξει, να τα συνταίρισει και να τα ισαίξει όλα με το επίπεδο της ήθικής, της αίσθησης και της αίσθητικής του αγαθού άστού, του άγοραίου και του χυδαίου; Ποιοί είν' εκείνοι οι εκλεκτοί που μπόρεσαν κι ανάπτυξαν όλη τη φυσική τους ικανότητα κάτω απ' το σημερνό κοινωνικό καθεστώς δίχως τη σύμπτωση ή την προτασία του πλούτου;

Κ' έπειτα αποκοτούν οι εκλεκτοί να μιλούν για την εξαίρεση, για την ανθρώπινη διαφορά, που είναι φόβος μή χαθή απ' τη ζωή, αν καθιερωθή ένα σοσιαλιστικό καθεστώς στην κοινωνία! Μά η σημερινή άστική κοινωνία βασίζεται στην ανθρώπινη διαφορά ή στη διαφορά των υλικών μέσων άναμεταξύ στους ανθρώπους; Πώς υπάρχει διαφορά φυσικών ικανότητων άνάμεσα στους τελευταίους, δε σκέφτηκε ποτέ σοσιαλιστής να τάρνηθή ή να το συζητήσει. Μά ρωτώ πάλι: Ποιές φυσικές ικανότητες του ανθρώπου βοηθάει να αναπτύχουν το σημερνό καθεστώς; Τις άνώτερες ψυχικές και διανοητικές, ή τις κατώτερες του υπολογισμού, της επιχειρηματικότητας, του κέρδους, της εκμετάλλεψης της εργασίας των άλλων; Και για να μείνω μόνο στην περιοχή της τέχνης, ποιές ιδιοφυίες βρίσκουν ευκολότερα έδαφος και προκόδουν σήμερα, εκείνες οι λιγοστές που κλειούνται στην άξιοπρεπή λειτουργία του ιδανικού τους, ή οι άλλες, οι πολλές που καταντάν την τέχνη τους δούλα των αγαθών άστών και δημόσια των άγοραίων και των χυδαίων; Α. χ. οι ένας δυό του τόπου μας δραματογράφοι από ψυχική ανάγκη ή οι φαρσοποιοί και θεαματοσυνθέτες, που η έμπνευσή

της περιπλάνησης τη νοσταλγία. Τίποτε δε θα με υποτάξει έμένα στους νόμους της νοικοκυριστικής ζωής. Ούτε η άγάπη! Ούτε αυτή, μ' όλο που έρω πως τίποτε δεν αξίζει στον κόσμο όσο εκείνη! Γιατί κι αυτή τη θέλω διαχτάριχη και ταιγγάνικη! Βαθιά-ζωντανή ανθρώπινη που να με κυριαρχήσουν οι στιγμές της όλο, τα μπράτσα της τά θάλω να μ' άγκαλιάζουν σφιχτά, και τα χείλη της τά θέλω να καίνε. Μά μόνο για λίγες το αιώνα το σίγουρο, το συνηθισμένο, το σιχαίνουμαι και το βαριούμαι. Η γυναίκα που με καρτερεί με πάθηση και ύπομονη και λατρεία με κουράζει. Διαχτάριχη και ταιγγάνικη, όπως μου τη δίδεις έσύ!

"Όπως του τη δίνω έγώ, διαχτάριχη και Τσιγγάνικη! Άς είναι Κάλιο να μην ξέρει την ψυχή μου, να μην τη μάθει ποτέ του για να μη την ταπεινώσει ποτέ με τον όλγτο του. Διαχτάριχη και Τσιγγάνικη, όπως του τη δίνω έγώ!

Σήμερα η Μαίρη μου γύρισε τη βίβλα που της έκαμα. Φορούσε μια θαυμάσια τουαλέττα, και τα μάτια της άχτινοβολούσαν από την παράξενη φλόγα της γυναικας που περιμένει. Φαντάστηκε άραγε πως θάρχόταν κι ο Λώρης; Η μόνο η σκέψη

πως έγω θα τοίκανα λόγο για την όμορφιά της, της έδωσα αυτή την καταυχρησμένη όψη; Ποιός ξέρει. Ό,τι κι αν είναι έγω θα του την παίνισω όσο μπορώ και θα τον καταφέρω να της κάμει το χάρτη της. Επί τέλους ή ύπόθεση αυτή πρέπει να τελειώσει, μόνο ο σκοπός είναι να μη μου λείπει ή ψυχραιμία. Πρέπει με άπάθεια να διευθύνω τα πράματα. Άνάγκη πάντα να φέρω ως την άκρη το αποτέλεσμα που κυνηγώ με κάθε τρόπο. Στο κάτω-κάτω δεν είναι λίγο εκείνο που θέλω. Τουλάχιστο θα νοιώθω ύστερα την περηφάνεια της ανακάλυψης. Της ανακάλυψης να διχασεάξει κανένας τη μονοτονία του με τα βράνα που θα κάνει της ψυχής του μονάχος του και να γελά με τους σπασμούς του πόνου της! Έπειτα μήπως δεν είναι άνθρωποι που παιδεύουνε ζωα για να γελάσουν με την άγνωση τους; Έτσι άπαράλλαχτα κ' έγω θέλω να γελάσω, και δε βρήκα πιο δικαιολογημένο μέσο παρά τυραννώντας τη δική μου ψυχή!

Μιλήσαμε για βιβλία. Μόυπε πως τώρα έχει να μου δανείσει δυα θέλω. Ο άντρας της ο καημένος, έτσι είπε, της κρατούσε από το ταξίδι έναν κόσμο, έναν κόσμο έκτακτα βιβλία. Μου θαύμαζε έξαιρετικά κάποιον άνηθικώτατο για τη δύναμη

που να γραμμένο. "Όπως κουβέντιαζε, όλα τα ένστιχτα της έρωτικής γυναικας ξυπνούσαν και περνούσαν από τα μάτια της και την κάνανε πολύ όμορφη. Μολαταύτα μου φάνηκε παράξενο πως μόρεσε και διάβασε παρόμοιες σιχασιές και δεν άηδίασε.. Μά και ο άντρας πάλι τρελλός είναι που της δίνει τέτοιου είδους συντροφίες προκειμένου να φεύγει και να την αφήνει μοναχή; Άκατανόητο!

Σιγά σιγά ήρθε η έμψιλία στο Λώρη και με ρώτησε αν τον βλέπω, μ' άδιαφορία καλά προσποιημένη.

Είταν περίεργη να τον δεϊ. αΘά το πιστέψεις, άγαπημένη μου; μ' αυτό το παιδί, και τόνοισε τη λέξη παιδί, ούτε μια φορά δε συναντήθηκα. Το γνώρισα όταν πρωτοήρθα από την πατρίδα μου. Τα σπύτια μας είταν άντικρύ. Έκείνος ακόμα με τη στολή του Λυκείου σοβαρός σοβαρός πάντα κι άμίλητος. Κάποτε-κάποτε μύστελνε βιβλία και το θαρρούσε πιο ύποχρέωση να μου στέλνει ό,τι εύρισκε καλό. Και τότε είταν όμορφος! Ω, είταν πολύ όμορφος την εποχή εκείνη ο κ Λώρης! Σ' αυτό πάλι όλα τα ένστιχτα της έρωτικής γυναικας περνούσαν από τα μάτια της και πάλι μου φάνηκε πολύ όμορφη και πολύ δικαιολογημένη. Είχε δικιο, είναι

τους κεντρίζεται απ' τὰ ποσοστά καὶ θερμαίνεται ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ἐπιτυχία, οἱ δυστρεῖς ἐκλεχτοὶ διηγηματογράφοι μας ἢ οἱ ἀναγνωσματογραφιάδες τῶν ἐφημερίδων; Οἱ δυστρεῖς ζωγράφοι ἢ γλύπτες ποὺ ἔχουν μιὰ λαχτάρα κ' ἓνα ἰδανικὸ τέχνης ἢ οἱ σταμπαδόροι παραλήδων, στολιστάδες τῶν σκηνικῶν ἀπόμαχων μπακάλιδων καὶ τοκιστάδων, κήπηλοι τῶν ἐλληνικῶν τοπιῶν καὶ μνημείων στοῦ ξένου περιηγητῆς; Καταντάει ἢ δὲν καταντάει τὸ πούλημα, τὸ μόνο κεντρίστῃ γιὰ τοὺς καλλιτέχνες, τὰ ποσοστά τὸ μόνο ἐλατήριο γιὰ τοὺς θεατρικοὺς συγγραφεῖς, τὸ δίδραχμο ἢ τὸ τάλαρο ἢ μοναχὴ αἰτία ποὺ γαμίζου ἀπὸ Κασινέες καὶ Φίφτυ τοῦ καὶ σκανταλιάρικα καὶ ἐγκληματικὰ ἀναγνώματα οἱ ἀστικές πατσαβούρες; Θεὸς νὰ μὴ φυλάξῃ ἀπὸ τὸ νὰ θέλω νὰ κατηγορέσω κανένα ἀπ' τοὺς βιοταλεστές αὐτοὺς. Σ' ἓνα κοινωνικὸ καθεστῶς ποὺ ἀγωνίζονται ὅλοι ἐναντίον ὧλων, ἡ ἀνάγκη τοῦ ψωμοῦ τὰ συμπαθεῖ ὅλα, γιὰτὶ κανένας λογικὸς ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ παύσῃ ἀπὸ ἓνα πνευματικὸ προλετάριο νὰ φορῇ τὴν πείνα ἢ νὰ κλέψῃ. Ἦνα μπορεῖ μόνο νὰ παύσῃ, ἀπ' τοὺς ἐκλεχτοὺς τὸ ἐλάχιστο ἀντικαταξῶ σ' αὐτοὺς, ποὺ περισσότερο ἀπὸ ἓνα τοὺς ἀναγκάζονται νὰ σκυφῶν στάνομο τὸ καθεστῶς, νὰ πνίξουν τὸ αἶσθημά τους, τὴν ἰδιοφυΐα, τὴν περηφάνια τους μπρὸς τὴν ἀνάγκη τῆς ζωῆς — νὰ μὴν προβάλλουν ἀπὸ πρόληψη καὶ ἀπὸ ἀλαφρότητα ὑπερασπιστὲς ἀνθρώπων διαφορῶν κ' ἐξαιρέσεων, νὰ μὴν κόβονται γιὰ τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία, ποὺ τάχα θὰ τὴν καταργήσῃ ὁ σοσιαλισμός. Ἀτομικὴ ἐλευθερία στὴ σημερινὴ κοινωνία! Ἦθελα νὰ ξέρα πόσοι εἶναι σήμερὰ ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι, ποὺ ἡ ἐνέργεια τους, ἡ ἐργασία τους ταυτίζεται μὲ τὴν ἐλευθερίαν τους θέληση καὶ συμφωνεῖ μὲ τὴ φυσικὴ τους κλίση. Ἀτομικὴ ἐλευθερία στὴ σημερινὴ κοινωνία, ποὺ ἀκούς ἄξαφνα νὰ σοῦ μιλήσῃ γι' αὐτὴ ἓνας ὑψηλὴς δημοτικιστὴς ἀπὸ πεποίθησιν κ' ὑπερηθροδοσιανὸς μπροστὰ στοὺς ροιτητῆς καὶ στὰ βιβλία ποὺ γράφει, ποὺ ἀκούς νὰ σκίζονται γι' αὐτὴ ἓνας ὑπέλληλος, ποὺ ξικεῖ τις ὥρες τῆς ἀναγκαστικῆς του γιὰ νὰ γράψῃ δράματα ἢ ἱστορίες, ἢ ἓνας ποιητῆς ποὺ ἀνγκυλωθεῖ νάναι γιὰτὸς ἡ δάκρυα ἢ δημοσιογράφος γιὰ νὰ μὴ ρεῖσῃ ἀπὸ τὴν πείνα σὺν τὸν ποιητῇ τῇ; κομωδίστα. Ἀτομικὴ ἐλευθερία στὴ σημερινὴ κοινωνία, ὅταν καθ' ἓνα μας αἰσθάνεται τὴ θέλησιν του δεμένη, πιστευμένη, σκληρωμένη ἀπὸ τὴ θέλησιν τῶν λίγων ἰσχυρῶν ἀπὸ τύχη ἢ κατώτερη

ἀνθρώπινη δεξιότητα εἴτε σκληράδα. Ἀτομικὴ ἐλευθερία νὰί, μὰ γι' αὐτὰ τὰ λίγα τὰ άτομα μονάχα καὶ γιὰ τὴν ἀντιδραστικὴ φιλοσοφία κ' ἠθικὴ καὶ λογικὴ τῶν σοφῶν, ποὺ ἀσυνείδητα ἢ συνειδητὰ ἐκφράζουν καὶ ὑπερασπίζου τὴν ψυχολογία τῶν σημερινῶν κυρίων, τῶν ἐκλεχτῶν καὶ ἀρχόντων τῆς ζωῆς ὅχι ἀπὸ ἀνθρώπινη διαφορὰ, ἀπὸ ὑπεροχὴ φυσικῶν ἰδιοτήτων, μὰ ἀπὸ διαφορὰ τύχης καὶ ἀπὸ ὑπεροχὴ τῶν κατώτερων φυσικῶν κλίσεων μέσα τους.

Ὀλοτέλα ἀντίθετα ἀπὸ τὸ σημερινὸ καθεστῶς, ὁ σοσιαλισμός δὲν ἐρχεται νὰ καταργήσῃ τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία ἢ νὰ πνίξῃ τις ἀνθρώπινες διαφορές, ἀλλὰ νὰ ξεχωρίσῃ τὰ δριὰ τους, ἀνοίγοντας, μὲ τὴν ὅσο μπορεῖ λιγότερη ἐξάρτησιν τὰτόμου ἀπὸ ὑλικὴς φροντίδας, πλάτύτερα τὸ ἔδαφος τῆς ἀνάπτυξης τῶν διαφορῶν αὐτῶν καὶ τὴ σφαῖρα τῆς ἐνάσκησιν τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Ὁ σοσιαλισμός ἔχει γιὰ πρῶτο ὄρο στὴν προσπάθειά του τὸ μῶρφωμα τοῦ καθενὸς σύμφωνα μὲ τὴν ἀτομικὴν του ἰδιοφυΐαν καὶ ὅχι σύμφωνα μὲ τὰ συμφέροντα τῆς κυρίαρχης τάξης, καθὼς σήμερὰ. Στὴ θέση αὐτῆς τῆς τάξης ἐρχεται νὰ βάλῃ τὴν κοινωνικὴ ἰδιότητα καὶ τὰ γενικὰ συμφέροντα τῆς κοινωνίας. Ἡ μόνη ἐξάρτησιν τοῦ ἐνὸς ἀπ' τὰλλο άτομο εἶναι ἡ ἄλλη λεγγύη μεταξύ τους, ὁ σεβασμός τοῦ ἐνὸς στὴν ἐλευθερία τὰλλου κ' ἡ ὑποταγὴ τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ ὅλου στοῦ ὅλου. Ὅσο ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπ' τὴ φύσιν του κοινωνικὸς, ὅσο ἡ ζωὴ του ὅζω ἀπ' τὴν κοινωνία εἶναι ἀδύνατη ἀπ' τὴ φύσιν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἓνας δεσμός τῶν ἀτόμων μεταξύ τους εἶναι ἀπαραίτητος καὶ μιὰ ὑποταγὴ στὴν κοινωνία ἀναγκαῖα. Ἀλλ' ὅταν ἡ κοινωνία δὲν εἶναι καθὼς σήμερὰ κοινωνία τῶν τάξεων, μὰ ἓνας συνασπισμός ἀτόμων γιὰ εὐκολότερη συντήρησιν καὶ ἀνεξάρτησιν ἀπὸ λαψὴ τῆς ζωῆς, ἡ ὑποταγὴ στὴν κοινωνία αὐτὴ δὲν εἶναι πιά ἀναγκαστικὴ, δὲν εἶναι πιά δουλειὰ τοῦ ἀτόμου, μὰ ὑποταγὴ ἀπὸ ἐλευθερίαν θέλησιν. Σὲ μιὰ τέτοιαν κοινωνία λοιπὸν ὁργανωμένη γιὰ νὰ ὑπερετήσῃ τὰ συμφέροντα ὧλων τῶν ἀτόμων, ὧλων τῶν μελῶν τῆς καὶ ὅχι τὰ συμφέροντα προνομιστῶν τάξεων καὶ ἀτόμων καθὼς σήμερὰ, τί ἔχει νὰ ἐπηρεαστῇ τὴν ἀνθρώπινη διαφορὰ, τί ἔχει νὰ βλαπτῇ ὁ ἀνώτερος προνομιστὴς ἄνθρωπος, ποὺ σήμερὰ τὸν βλέπομε νὰ γονιμίζεται καὶ νὰ ὑποφέρει, ἀν ἀπὸ τύχη δὲν ἀνήκει σὲς προνομιστῶν τάξεις; Σὲ μιὰ τέτοιαν κοινωνία, σχηματισμένη γιὰ τὸ καλὸ καὶ τὴν ἀπόλαψιν τῶν ἐκλεχτῶν καὶ μὴ ἐκλεχτῶν, τί

ἔχει νὰ φοβηθῇ κ' ἡ τέχνη; Μὴν εἶναι φόβος νὰ χαθῇ ἡ ἀνάγκη τῆς, ἀν τυχὸν λείψῃ ἀπ' τὸν ἄνθρωπο ἡ σκληρὴ ὑλικὴ ἀνάγκη, μὴν εἶναι φόβος νὰ τῆς λείψῃ τὸ ὑλικὸ ποὺ ἀντλεῖ τὴν ἐμπνευσίαν τῆς, σὰ δὲν ὑπάρχουν πιά ἐργάτες ποὺ ταλαιπωροῦνται, ἀνεργοὶ ποὺ γυμνιέθουν καὶ πεινᾶν καὶ ἀκαμάτε κεφαλαιούχοι ποὺ τιλνοῦν τὴν κοιλιά καὶ τὸ πούγγ' τους μὲ τὸν ἰδρωτὰ τῶν ἄλλων, σὰ δὲ βρίσκονται γυναῖκες ποὺ πούλῃν τὴν ὁμορφίαν τους, ἀξιώματικοὶ ποὺ παζαρεύουν τὰ γαλόνια τους καὶ λόγιοι καὶ σοφοὶ τὰ φῶτα τους, ἐπιστήμονες ποὺ μπαγαποντιέθουν τὴν ἐπιστήμην τους, κοτζαμπάσιδες καὶ τοκιστάδες ποὺ βυζέουν τοὺς κόπους τοῦ λαοῦ, μὴν εἶναι φόβος νὰ οὐδυνῇ ἡ παρακίνησιν τῆς σὰ δὲν ὑπάρχουν ἀδρεῖς ἀτθίδες νὰ σκοτόνουν τὴν πλῆξιν τους μὲ πλεκοὺς στίχους καὶ ρομάντσα σκανταλιάρικα, μπακάλιδες νὰ θέλουν νὰ παθανατίσουν τὴ μορφήν τους στὸ μάρμαρο ἢ στὴ λαδομπογιά, τραπεζίτες νὰ χτερίζουν μέγαλα, βασιλιάδες θεάτρα καὶ πινακοθήκες, πρίγκηπες καὶ πρίγκηπες νὰ παίρνουν στὴν ψιλήν τους προστασίαν παραστάσεις καὶ διαλέξεις καὶ κονσέρτα καὶ συλλόγους καὶ συνδέσμους; Ἡ μὴν εἶναι φόβος πὼς θὰ λείψῃ ὁ φόβος τῆς δημιουργίας τῶν ἐκλεχτῶν, ὅταν αὗτοι δὲν κεντρίζονται ἀπ' τὴν πληρωμὴν, δὲν κουνδίζονται ἀπ' τὸ ἐλατήριο τοῦ πλουτισμοῦ;

Πρέπει νὰ τοῦ λείψῃ κανένας ἡ ἀγαθὴ πρόθεσιν, ἀν ὅχι ἡ ἱκανότης νὰ σκέπτεται μὲ τὴ στοιχειώδη λογικὴν, γιὰ νὰ φρασῇ στὸ συμπέρασμα πὼς ἡ τέχνη θὰ χαθῇ σὲ μιὰ κοινωνία ποὺ θὰ πασχίξῃ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν ἄνθρωπο ὅσο εἶναι δυνατόν περισσότερο ἀπ' τὴν οἰκονομικὴ σκλαβιά του, σὲ μιὰ κοινωνία ποὺ θάχῃ τὸ σκοπὸ νὰ πλώσῃ τὰ φῶτα καὶ τὴ μόρφωσιν σ' ὅλες τὰς τάξεις ποὺ τὴν ἀποτελοῦν, νὰ νοήσῃ στὸ άτομο ὅσο μπορεῖ περισσότερο ἐλευθερίαν ἐνέργειας. Καὶ ποῖο ἄλλο φανερῶμα τοῦ πνεύματος χρειάζεται περισσότερο ἐλευθερίαν ἐνέργειας ἀπὸ τὴν τέχνην! Δὲν ἔχω ὁρῆσιν νὰ συζητήσω ἐδῶ μὲ τοὺς αἰσθητιστῆς, ἀν ἡ τέχνη εἶναι γιὰ τοὺς πολλοὺς ἢ γιὰ τοὺς λίγους, τοὺς ἐκτεχτοὺς. Μὰ καὶ τὸ δεύτερον ἀν τὸ δεχτοῦμε γιὰ μιὰ στιγμή, ἡ ὁλοῖνα καλλιτέρεψιν τῆς θέσης τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ἢ ὅσο πᾶσι πνευματικὴ ἀνύψωσιν τους καὶ τὸ περίσσευμα καιροῦ γιὰ θεραπείαν καὶ ἄλλων ἀναγκῶν ἀνώτερων ἀπ' τὰς στομαχικὰς, τί ἄλλο κάνει παρὰ νὰ πλατένῃ τὴν περιοχὴν ποὺ νιώθει τὴν ἀνάγκη τῆς καλλιτεχνικῆς ἀπόλαψιν καὶ νὰ νοήσῃ τὰ σύνορα τῆς

φρίκη νὰ πομένει μιὰ γυναῖκα μόνη, σὺν ἔχει τὴν ἡλικίαν τῆς καὶ τὴν ὁμορφίαν τῆς.

— Φατάσου πόσα χρόνια ἀπὸ τότε! πρῶττε συλλογισμένη...

— Ναι, πόσα χρόν: ἀδικοχαμένα, σκέφτηκα κ' ἐγὼ εἶσαι ποὺ τὴν ἔβλεπα ὅλα τῆς τοῦ σώματος μούλεγε τὸ μαρτύριο τῶν ἀνικανωποιήτων πόθων!

11 μ. μ.

Τὸ ἀπόγεμα ἦρθε καὶ ὁ Λῶρης.

Περὶεργο, γιὰτὶ νὰ ταράζωμαι τόσο σὺν ἔρχεται! Ὅλο μου τὸ αἷμα μ' ἐξυέται στὴν καρδιά μου καὶ ὑποφέρω ὥσπου νὰ ἡσυχάσω καὶ κατεβῶ, προσπαθώντας νὰ μὴ μὲ νοιώσῃ. Νὰ, σήμερὰ λόγου χάριν, δὲν ἐπῆγα νὰ τὸν χαιρετήσω, παρὰ μόνο τοῦ πα ἀπλῶς «καλὴ μέρα» καὶ στάθηκα στὸ τραπέζι κοιτάζοντας ἓνα βιβλίον, πολυσυλόβοντα: τὸ κεφάλι μου. Ἦθελα νὰ ξέρα, διακρίνει ἄραγε τὴ χλωμάδα μου; Ἐγὼ θὰ τῷ ἔλεγα αὐτό! Κι ὅμως μόλις παρυσιάσθηκα μὲ καλοκοίταξε μὲ κάποιαν ἐκπληξιν. Τὸ καλὸ εἶναι ποὺ δὲ μούτε τίποτε. Μὲ στενοχωρεῖ σ' ἀπίστευτον βαθμὸ νὰ μὲ βρῖσκει πάνω στὶς γυναὶκες μου ἀδυνάμεις. Ἐπειτα δὲ εἶναι τόσο παλιό

μῆνο; νὰ κινεῖται κανεὶς μπρὸς στὸν ἄνθρωπο ποὺ ἀγαπᾷ, ποὺ χῶρια ποὺ θὰ τοῦ κινῶσιν τὸν οἶχτο θὰ γινόμενον καὶ γελοῖον.

Ἀλλοκοτὸς χαρακτήρας! Σήμερὰ εἶτανε πολὺ νευρικός καὶ ἀνήσυχος. Ὅλο μιλοῦσα ἐγὼ Ἀνάφρα χίλιω λογίω ζητήματα ἀσήμαντα: κάποτε ὁ λωσδιόλου πρᾶξις καὶ ἀνῆστα. Ἐπει μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ λέω τίποτε. Γιατὶ ἂν σῶπαινα ἡ θέσιν μας καὶ τὸ δυνῶν ἔβτανε ἀνυπόφορη.

Ἀιστανόμουν τὰ περαμένα νὰ πλανοῦνται βερὶ καὶ κρυφτικὰ στὸ δωμάτιον ποὺ βρισκόμασσε. Μιὰ στενοχωρὶς μὰς πνέει καὶ τοὺς δύο. Ἀπὸ καὶ κάποιος οὐρανὸς κόρατος εἶχε ξαφνικὰ καὶ ἀπλῶς μὲ σὺνεφα φορτωμένα καταιγίδας, καὶ ἀνήσυχος στὸ ζῶμα τῆς. Καὶ μιλοῦσα καὶ πᾶσιζα νὰ μὴ κοπεῖ ἡ κουβεντα μας, γιὰτὶ φοβόμουν τὴ σιωπὴ ποὺ θὰ γινόνταν οἱ σκεψὲς μου. Καὶ μιλοῦσα καὶ μιλοῦσα, εἶσαι, δίχως νὰ ξέρω γιὰτὶ τέλεγα ὅλα αὐτὰ τὰ λόγια, καὶ καὶ ὅς μ' ἄκουε καὶ περπατοῦσε στὸ δωμάτιον καὶ μ' ἐπορεύονταν πότε πότε ἀνὰ τὴν ὁδὸν καὶ αὐτὸ μόνον σὺν ἐπίμενον νὰ τοῦ ζητῶ ἀπάντησιν. Ἀξέφρα, ἔφυγε βιαστικὰ χαιρετώντας με δίχως νὰ μὲ δεῖ. Ἐργα χωρὶς νὰ τοῦ πῶ πὼς τὸ πρῶτ' εἶταν ἐδῶ Ἐλένη... Μὰ εἶταν ὅσον μακριά

καὶ ἀπὸ τοὺς δύο μας σήμερὰ!

20 Αὐγούστου.

Ἐχω κάμποσες μέρες νὰ δῶ τὸ Λῶρη. Τὴν ὅσπερ φορὰ ποὺ τὸν εἶδα, εἶταν βιαστικός καὶ μούπε πὼς θὰ πῆγαινε στὴν ἐξοχὴ. Ἰσως νὰ βγῇ. Ἐγὼ ὅλες αὐτὲς τὶς μέρες τὶς πέρασα στὴν πρὶ ἀταρχὴν μοναξιά. Οἱ ὥρες ἔφευγαν δίχως νὰ τις καταλαβαίνω. Δίχως νὰ μ' ἀγγίζου. Σὰ νὰ μὴ ζοῦσα. Πάνω ἀπὸ μιὰ βδομάδα, καὶ ἂν μὲ ρωτοῦσε κανένας, δὲ θὰ μπορούσα νὰ ξεχωρίσω μιὰ στιγμή, ἀπ' ὅλες ποὺ περᾶσαν, καὶ νὰ τοῦ πῶ πὼς σ' αὐτὴ συνέβηκε κατὰ τι ποὺ διατήρησε ἡ θύμησιν μου. Κ' εἶναι φοβερὸ νὰ συλλογᾶται κανεὶς πὼς εἶται γίνεται πάντα στὴ ζωὴ. Χρόνια δλόκληρα, ὁλόκληρος ὁ βίος μας καμμιὰ φορὰ μπορεῖ νὰ τελειώσῃ, καὶ ὅμως, τὴν τελευταίαν στιγμήν, ἂν θελήσουμε νὰ γυρίσουμε πίσω γιὰ νὰ ξαναδοῦμε ἄλλη μιὰ φορὰ ἀκόμη ὅλα καίνα ποὺ συμβῆκανε στὸ διαστήμα ποὺ χάθηκε, ζήτημα εἶναι ἂν θὰ βρούμε διατηρημένες στὴν ζωὴ μας δύο τριῶ στιγμῶν τὶς ἐτύπώσεις. Ὅλες οἱ ἄλλες, ἐκατομμύρια ὥρες, χιλιάδες μέρες, ξαφανιστήκανε καὶ ξεχαστήκανε, σὶ νὰ μὴ ὑπερβᾶνε ποτέ!

στρατολογίας στή φάλαγγ τῶν ἐκλεκτῶν, τῶν ἐξαιρετικῶν πνευμάτων; Ἐξὼν ἂν φαντάζεται κανένας πὼς ἡ κοινωνία, πού τείνει νά σχηματιστῇ ἐπάνω σέ σοσιαλιστικές βάσεις, θά κἀμὴ περιττὴ τὴν ὑπάρξιν καλλιτεχνῶν, ἂν νομίζῃ πὼς ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα μὴ τὴν ἰσότητά δικαιωμάτων τῶν ἀνθρώπων, πού ἔχει ἐμβλημα τῆς, θέλει νά κλείσῃ τὰ σχολιά, νά γκρεμίσῃ τὰ θεάτρα, τὰ ὠδεῖα, νά παρὰδῶσιν στὴ φωτιὰ πινακοθήκες, νά λύσῃ τὰ χαλκώματα καὶ νά κἀμὴ κοσέστῃ τὰ μάρμαρα τῶν ἀγαλμάτων καὶ μνημείων, ὅπως τὸ ἔκαμε ὁ μεσαιῶνας στὴν Ἰταλία, μ' ἓνα λόγο νά γυρίσῃ πίσω στὸ βαρβαρισμὸ τῆς ἀνθρωπότητος. Μὴ τέτια σκέψῃ ἔχει δύο ψυχολογίες, καθὼς εἶπα παραπάνω. Ἡ τοῦ ἀσφαλισμένου σήμερα ἀπὸ ὕλικές φροντίδες καὶ στομωμένου σύγκαιρα σὲ καθὲ ἀνθρωπιστικὸ αἰσθημα, ἡ τοῦ πνιμένου σὲ σκοτάδι τῆς πρόληψης, πού βλέπει τὴ σημερινὴ ἀμορφωσιὰ τοῦ πλήθους καὶ φαντάζεται πὼς τὸ λευτέρωμά του ἀπ' τὴν ὕλική σκλαβιά εἶναι ἓνα καὶ τὸ ἴδιο μὴ τὴν κυριαρχία τῆς ἀμορφωσιᾶς στὸν κόσμον. Πιὸ ἀπάνω εἶδαμε ποῖος δρόμος ὡδηγεῖ σὲ ὕλικὸ λευτέρωμα τοῦ σκλάβου. Πρώτος δὸς τοῦ λευτερωμοῦ του εἶναι τὸ διανοητικὸ ἀνύψωμά του. Δίχως αὐτὸ ἀφάνταστη καὶ ἀδύνατη ἡ νίκη τοῦ ἐργάτη, γι' αὐτὸ καὶ ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα δίνει τὴν πρώτη σημάσια στὴ λαϊκὴ μόρφωση, στὸν ἐξανθρωπισμὸ τοῦ πλήθους. Ποῖος εἶναι τὸ ἐκπολιτιστικὸ τῆς πρόγραμμα καὶ ἡ δράσις τῆς σὲ ἄλλες περιοχές, θάφευγα ἀπ' τὸ θέμα μου ἂν ἤθελα νά το ἀναπτύξω ἐδῶ. Περιορίζομαι στὴ σφαῖρα τῆς τέχνης μόνον καὶ στὴ Γερμανία τὴν Πατριδα τοῦ σημερινοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κατάργησιν τοῦ περίφημου ἀντισοσιαλιστικοῦ νόμου τοῦ Μπίσμαρκ, ὅταν ἡ γερμανικὴ σοσιαλιστικὴ δημοκρατία, μπορούσε νάναπτύξῃ πρὸ ἐλευθέρᾳ τὴν ἐκπολιτιστικὴν δράσιν τῆς, μὴ ἀπὸ τίς πρώτες φροντίδες τῆς ἦσαν κοντὰ στὸν πολιτικὸ, οἰκονομικὸ, κοινωνικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ φωτισμὸ τοῦ ἐργάτη καὶ ἡ ἐκκαλλιέργησις τῶν αἰσθητικῶν του ἀναγκῶν. Σ' ὅλα τὰ μεγαλύτερα ἐργατικά κέντρα ἡ σοσιαλιστικὴ διοργάνωσις συντηρεῖ κοινότητες, διαλέξεις, ἀπαγγελίας ποιημάτων, πρᾶξεις θεατρικές. Σκοπὸς ὅλων αὐτῶν δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀνάπτυξις τοῦ νοῦ καὶ τοῦ αἰσθηματος τοῦ ἐργάτη, μὰ καὶ τὸ παιδαγωγικὸν τῆς καλαισθησίας του, πού στρεβλώνεται ἀπ' τὰ ἐγκληματικὰ ρομάντα, ἀπ' τὰ τερατώδη ἀνχνώσματα τῆς πεντάρας ἀλά

ρωμέικων ἀστικῶν ἐφημερίδων, ἀπ' τίς ἀνούσιες φάρσες καὶ ἐπιθυμήσεις καὶ δράματα τοῦ σαλονιοῦ καλῶρα σὰν τῶν ἀθηναϊκῶν θεάτρων. Ἡ «Ἐλεύτερη λαϊκὴ σκηνή» καὶ ἡ «Νέα ἐλευτέρη λαϊκὴ σκηνή» τοῦ Βερολίνου εἶναι τὰ πρὸ σημαντικὰ ἰδρύματα ὅσα γιὰ τὴ θεατρικὴ ἐνέργεια τῆς σοσιαλιστικῆς προπαγάνδας. Κάθε Κυριακὴ ἰπομεστήμερο τὰ κυριότερα θεάτρα τῆς γερμανικῆς πρωτεύουσας νοικιάζονται ἀπὸ τίς λαϊκὲς αὐτὲς θεατρικὲς διοργανώσεις καὶ ἡ εἰσοδὸς εἶναι ἀντικεινὸς ἔχει μόνον γιὰ τὰ μέλη, μὰ καὶ γιὰ τὸν καθέναν, φτάνει νά περισσεύῃ θέσι. Γιατὶ οἱ θέσεις στοιχίζουν ὅλες δίχως διάκρισιν περὶ τὰ λεπτά καὶ προτιμᾶται ὅποιος προλάβῃ πρωτίτερα, δηλ. ὅτι ἐκεῖνος πού ἔχει πιστέρα ὄψον, μὰ ἐκεῖνος πού ἔχει πιστέρερα ὄρεξιν. Ἀν ὁ σκοπὸς τῶν παραστάσεων εἶναι ὁ βαρβαρισμὸς τοῦ πλήθους, ἡ ἐστῶντας καὶ ἡ ἀπλή διασκεδάσις του, γι' αὐτὸ μιλεῖ μόνον τὸ δραματολόγιον. Τὰ ὀνόματα ποιητῶν καθὼς ὁ Καλδερὸν, ὁ Μολιέρ, ὁ Ζαϊζαππερ, ὁ Λέσσινγκ, ὁ Γκαίτε, ὁ Σίλλερ, ὁ Κλάιστ, ὁ Γκριλλ-πέρτσερ, ὁ Ἐμπελ, ὁ Γούδβιγ, ὁ Ἀντσεγγκρούπερ, ὁ Ἀουτμανν, ὁ Ἀλμπερτ, ὁ Σνίτσερ, ὁ Μάτερλιγκ, ὁ Εἰγγερμαν, ὁ Ἰφεν, ὁ Μπίερνσον, ὁ Στρίντμπεργ, ὁ Πισσέσκι, ὁ Τολστόι, ὁ Γκόρκι, ἡ μουσουργὴ καθὼς ὁ Μότσαρτ, ὁ Βέμπερ, ὁ Μπίτσε, ὁ Λόρτμπεργ, ὁ Βάγνερ, ὁ Νικόλαϊ εἶναι οἱ αἰσθητικοὶ παιδαγωγοὶ τῶν προλετάρων τοῦ Βερολίνου στὶν δραματικὸν καὶ μουσικὸν κόσμον τῆς τέχνης. Ἡ ἐπιτροπὴ πού ἐπιμελεῖται τὴ θεατρικὴ τροφὴ τῶν ἐργατῶν δὲν ἔχει ἀνάγκην, βλέπετε, νά καταφεύγῃ στοὺς ἐμπορικὸς ἐκμεταλλεῖτες τῆς σκηνῆς, στοὺς συγγραφεῖς πού κυνηγᾷ τὰ ποσοστά. Κι ἂν ἴσως πῇ κανεὶς πὼς μόνον τὸ δραματολόγιον δὲν μπορεῖ νά μαρτυρήσῃ γιὰ τὸ αἰσθητικὸ ὕψος τῆς ἐργατικῆς ψυχῆς, ποῖος ὅμως θάρρηθαι πὼς δὲν μπορεῖ νά δώσει μίαν ἀγνήν ἰδέαν πού μπορεῖ νά σηκωθῇ τὸ θέατρο, ἐλευθερωμένο ἀπ' τὴν ἐμπορικὴν ἐπιχειρήσιν ὅπως εἶνε σήμερα καὶ ἀπ' τὴν ἐξάρτησίν του ἀπ' τὴν αἰσθητικὴν τῶν ἀγαθῶν ἀστικῶν καὶ τῶν χυδαίων καὶ ἁγορῶν, πού ἀναγκάζει τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ πνεύματος τῆς σημερινῆς κοινωνίας; Ἀπλώνοντας τὴν ἰδίαν ἀρχὴν καὶ σ' ἄλλα φαινώματα τῆς τέχνης, ὑποταγμένα σήμερα στὶς ἰδίαις ὕλικαις ἀνάγκαις καὶ στὰ ἰδία γούστα, μπορούμε νά φανταστοῦμε τί ἐκείνη ἀνάγκη θά νιώτῃ ἡ γνήσια τέχνη κάτω ἀπὸ ἓνα κοινωνικὸν καθεστῶς, πού στὸν τόπον τοῦ σημερινοῦ σκλαβωμοῦ τῆς ἀρχοντίας τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ

αἰσθηματος στὴν ἀρχοντίαν τοῦ πλοῦτου θάρρη νά βάλῃ τὴν ἐλευτερίαν τῆς ἐνέργειας καὶ τὰνεμπόδι-στο ξεδίπλωμα καθὲ ψυχικῆς καὶ διανοητικῆς δύναμης.

Τῶν σημερινῶν σοσιαλιστῶν δὲν τοὺς ἀρέσει, οὔτε κιόλα ἔχουν καὶ καιρὸ νά καθοῦναι νά πλάθουν ὄνειρα καὶ σκέδιν τῆς μελλόμενης κοινωνίας. Τὴ σημερινὴ σκλαβιά νοῦν μονάχα καὶ ὁ πόθος τοῦ λευτερωμοῦ τοὺς σέρνει στὸν ἀπολυτρωτικὸν ἀγῶνα. Τὰ δεσμὰ τοῦ σημερινοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ σὲ ὅλες τίς ὄψεις καὶ τὰ φαινώματα τῆς ζωῆς στενέ-βουν ὅχι λίγο καὶ τὴν τέχνην, ἂν πραγματικὰ οἱ πρώτοι ὅροι γιὰ νά ὑπάρξῃ τέχνη εἶναι ἡ ἐλευτερία καὶ ἡ εὐκρίνεια, γιὰ νά μεταχειριστῶ γενικότερα τὴν ὥραιαν ἔκφρασιν τοῦ Παλαμά γιὰ τὸν ποιητὴ. Χωρὶς τὸ αἰσθημα τῆς ἐλευτερίας δὲν εἶναι δυνατό νά νοηθῇ ἐκλεκτὴ ψυχὴ, χωρὶς τὴν ἀνάγκην τῆς εὐκρίνειας δὲν εἶναι δυνατό νά ὑπάρξῃ τέχνη. Τί ἔχει νά φοβηθῇ αὐτὴ κάτω ἀπὸ ἓνα σοσιαλιστικὸν καθεστῶς, πάτμισα νά το δείξω παραπάνω, τί ἔχει νά κερδίσῃ, μπορεῖ νά τὸ νιώσῃ μόνον μὴ ψυχὴ πού πνίγεται στὴ σημερινὴ κοινωνικὴ κτιρία καὶ πού ἔχει τὴ λαχτάραν τοῦ λευτερωμοῦ. Γιὰ τὸ λευτερωμὸ τῆς ἀνθρωπότητος στὴν ἐποχὴ μας μάχεται μονάχα ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα, ὥστε καὶ ἡ θέσι καθὲ ἀληθινὸς τεχνίτη σήμερα δὲν μπορεῖ νά νάει ἀλλοῦ ἀπὸ τίς τάξεις τῶν σοσιαλιστῶν.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

ΓΡΑΦΕΣ ΛΙΓΟΛΟΓΕΣ

Τῆς κ. ΕΥΡΥΔΙΚΗΣ Α.Δ. ΠΑΝΤΑΖΗ

ΑΘΗΝΑ, Ἀπριλίου τοῦ 909.

Κυρία μου,

Τίς λίγες μέρες ποῦ ξησα πέροι καὶ πρόπεροι, κάτου ἀπὸ τὴ φιλόξενη στέγη σας, στὴν Πόλιν, δὲ θὰν τίς λησμονήσω ποτέ. Εἶναι παραπολὺ δυνατὰ χαράμενες στὴν ψυχὴ μου—ὅχι μονάχα γιὰ τοὺς ἀνάκατες θύμους, γαλήνες καὶ φουρτουνιασμένες, ζοῦν καὶ θά ζοῦν, ἴσως καὶ γιὰ πάντα, μέσα μου, μὰ καὶ γιὰ τοὺς μολυβογραμμένα καρνεδάκια πού με συντροφεύαν στὸ ταξίδι μου, σὰν ἀγαπημένοι συντρόφοι, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἀγαπημένοι συντρόφοι θὰν τὰ διαβάζανε, μοῦ ζητᾷν ἀπὸ καιροῦ τώρα νὰν τοὺς χαρίσω τὸ φῶς τῆς μέρας καὶ νὰ τὰφίσω νά ποῦν

22 Ἀγοῦστου.

Σήμερα τὴν εἶδα. Ἦρθε πρωτ-πρωτ, νά μοῦ πῇ πὼς μόλις εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν, καὶ ὅτι αἰσθάνθηκε μὴ μεγάλη ἐπιθυμία νά με δεῖ εὐθύς. Ἐγὼ δὲν ἀποκρίθηκα τίποτε : φοβούμουν μήπως δείχνοντας τὴ χαρὰ μου, τὸν ἔκανα νά μετανοήσῃ πού ξεχάστηκε μὴ στιγμή καὶ μοῦδεῖς πὼς με πεθύμησε. Ποτέ δὲ μιλῶ σὰ φαίνεται πὼς μ' ἀγαπᾷ, καὶ ὅχι μόνον αὐτὸ παρὰ πασκίζω ν' ἀλλάξω κουβέντα. Ποῖος ξέρει, συλλογοῦμαι, ἂν αὐτὰ τὰ λόγια δὲν ξεφύγανε, κρυφὰ-κρυφὰ χωρὶς νά τὸ νοιώσῃ, ἀπὸ τὴν ψυχὴν του, καὶ ἂν δὲν προσπαθῇ νά με καταπείσῃ πὼς τὸν παρεξήγησα.....

Μέσα στὴν ὁμιλίαν τὸν ἀρώτησα ἂν θέλει νάρθῃ καμμιά μέρα σπὶν μας.

Γιατὶ τοῦ ζήτησα ἓνα τέτοιο πράμα : Καὶ πὼς ξεχάσα τὴν παραγγελιάν σου, καὶ τί πρόσωπο εἶχα πᾶρει νά παίζω, καὶ τοῦδινά ἔτσι, στὰ καλά καθεύουσα μὴ συνέντευξι; Συνέντευξι πού δὲ δίνει κανεὶς παρ' ὅταν εἶναι βέβαιος πὼς ἀγαπιέται; Κ' ἡ Μαίρη; πὼς τὴ λησμονοῦσα τὴ Μαίρη, καὶ πὼς θά τοῦ φαινόταν τοῦ Λώρη αὐτό; Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν πού τοῦ εἶχα δώσει με τάση περιθυμία;

Γιατὶ νά μὴ μ' ἐμποδίσῃ ἡ σκέψις πὼς δὲ μ' ἀγαπᾷ, καὶ γιὰ τοῦτο δὲ σκώθηκε ὁ ἐγωισμὸς μου νά μοῦ σφαλῇ τὸ στόμα; Ἐπερὶ καὶ ἐγὼ ! Ποῖος ξέρει νά ἐξηγήσῃ τὴν ἀφορμὴν πού φαινώμαστε ἐγωιστικὰ περὶ φανερῶν, καὶ τὴν αἰτία πού γινόμαστε βότσαλα τῆς ἀντρικίας ὄρεξης; Κι ὅμως καὶ στίς δύο περιπτώσεις ἀγαποῦμε ! Ὡ ἀγαποῦμε σὰν τρελλὲς καὶ ἡ ἀγάπη, σὰ θάλασσα φουρτουνιασμένη, ἐρχεται ἀκατάσχετη καὶ μᾶς τραβᾷ στὴν ἀγκαλιά τῆς. Καὶ μετὶ τρελλοὶ ριχνόμεστε στὰ κύματά τῆς, μαγεμένοι ἀπὸ τὰ τραγούδια τῶν νεράιδων τῆς, ξεγελασμένοι ἀπὸ τὰ κοχύλια καὶ τὰ μαργαριτάρια τοῦ βυθοῦ τῆς ! Κ' ἐρχεται-ἐρχεται, ἡ θάλασσα ἡ φουρτουνιασμένη τῆς Ἀγάπης σὰν ἀνυπόταχτη δύναμις πού τίποτε δὲν τῆς ἀντιστέκεται, καὶ μᾶς ἀγκαλιάζει καὶ μᾶς σέρνει στὰ πέλαγὰ τῆς τ' ἀλιμάνισα. Ἀνυπόταχτη δύναμις καὶ ἡ Ἀγάπη μου, ἦρθε, καὶ μ' ἐσπρώξε στὴν ἀγκαλιάν σου, καὶ ἐσύρθηκα στὰ πόδια σου ἐγὼ καὶ τὸν περκαλισα νά μοῦ χαρίσῃς...

Στράφηκε ἀπὸτομα καὶ με κοίταξε, καὶ ἔακο λούθησε νά περπατῇ, καθὼς ἔκανε ὡς κείνη τὴ στιγμή...

- Θέλεις;
- Δὲν ξέρω.
- Αὐτὸ σ' ἐνοχλεῖ;
- Ὁ, ὅχι.
- Νομίζεις πὼς ἔτσι χάνω ἐγὼ τίποτε ἀπὸ τὴν ἀξιοπρέπειάν σου καὶ δὲ θέλεις;
- Μὰ ὅχι...γιατί;

Ἀξάφην μετάνοισα. Συλλογίστηκα πόσο ταπεινὴ εἶναι ἡ γυναικα ἐκείνη πού δίνεται στὸν ἄντρα πού δὲν τὴν ἀγαπᾷ. Γιὰ μίαν θυμήθηκα τὰ περασμένα καὶ μοῦ φάνηκε πὼς ὁ βωμὸς πού εἶχα ὑψώσει στὴν ψυχὴν μου καὶ εἶταν ἀγνὸς ἀπὸ καθὲ βεβήλωσιν, ἀρχινούσε νά κουνιέται κα νά πέφτῃ συντρίμμα καὶ μὲς στὴν ἀλυσσοδεμένην σκλαβιά, τὴ στιγμιαία καὶ τὴν ἐλόγουμένην πού σέρνεται μετὰ γόνατα καὶ ζητιανεύει τὴν καλὴ σὺν τὸν δασκίτην τῆς. Σκλαβία ἀλυσσοδεμένη καὶ στιγμιαία μὴ τῆς ἀδιαφορίας τοῦ τοῦ σίδηρο, εἶτα ἡ ψυχὴ μου πού ἐπεφτε στὰ πόδια σου καὶ τὸν περκαλοῦσε...

- Μὰ πῆς μου, θες;
- Δὲν ξέρω νά διῶ, θ' σοῦ πῶ.

Φέρτε τὰ πυρωμένα τὰ σίδερα, μὰ φέρτε τὰ γλήγορα, γιὰ νά κάψωμε μετὰ τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν ταπείνωσιν τὴν σαρκα αὐτὴ τὴν τρυφερὴ καὶ

καὶ σ' ἄλλους δὲ σ' ἓνι δυὸ πρόσωπα διαλεχτὰ ἴσαμε τώρα κρυφόμενοι.

Καὶ θαρρῶ πὺς σήμερα εἶναι ἴσια ἴσια ἡ κατάλληλη στιγμή νὰ τοὺς χαρίσω, ὅ,τι μοῦ ζητοῦνε. Καὶ δὲν τοὺς τὰρνίμαι πιά. "Ο,τι σὰς προσφέρνω, παρακαλῶντας σας νὰν τὸ δεχτήτε, δὲν εἶναι τίποτις ἀκριβό. Οὔτε περιγραφή τῆς Πόλης, οὔτε μελέτη πάνου στοὺς κατοίκους της, οὔτε ψυχολογία σὰ λογιῆς φανερώματα τῆς κόπης; παράξενης ζωῆς της. Τίποτις ἀπ' αὐτά. Σκίτσα μοναχά, μολυβιὲς ἀταχτες, σημειωσοῦλες ρηγμένες βιαστικά στὸ χαρτί—κάτι ἐπιτέλους σὰ λ ι γ ὁ λ ο γ ε ς γ ρ α φ ε ς (αβραχῆται ἐπιστολαί)—ι ε ε !—λέγονται ἀπὸ τοῦ: Μανταρίνους μας ἔδω) ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ στείλει σὲ φίλο του σὰ βαριέται νὰν τοῦ γράφει πολλά. ἢ σὰ θέλει νὰ πλερώσει λίγα στὴν πόστα.

"Ἄν μπορεῖ νὰ βγεῖ κάποια χλωμὴ εἰκονοῦλα τῆς πολυγράμμης καὶ δυνατόχρωμης Πόλης ἀπ' αὐτὲς τίς λιγόλογες γραφές, δὲν τὸ ξέρω. Ἐγὼ χρόνος ἔχω νὰ σὰς τίς στείλω καὶ λόγου σας εἶστε λεύτερη νὰ μὴν τίς διαβάσετε.

Α'.

ΠΟΛΗ, 16 τοῦ Μάη τοῦ 508.

...Τὸ δειλινὸ περνούσαμε τὸ Μεγάλο δρόμο τοῦ Πέρα με τὸν κ. Σ. καὶ τραβίσαμε στὰ «Μνηματάκια». Ὁ κ. Σ. εἶναι διπλωματικὸς ὑπάλληλος καὶ μοῦ μιλοῦσε στὸ δρόμο, σιγανόφωνα πάντα, σκεδὸν ἀπὸ μέσα του, γιὰ τὰ Σαμιώτικα. Μοῦδινε τίς τελευταῖες εἰδησεις ποὺ φτάσανε στὶς Προσβίτες κ' ἔκανε καὶ κρίσεις πάνου σ' αὐτές. "Οντὰς εἶτανε νάναφέρει τὸ Σουλτάνο, χυμπῆλωνε περισσότερο τὴ φωνή του, κ' ἔλεγε Ἐκείνος ἢ ὁ Ἄλλος. Ποτὲ τῆνομά του. Κι ὅμως ὁ δρόμος ποὺ περνούσαμε μοῦ θυμίζε παραπολὺ Εὐρώπη—ποὺ πάει νὰ πεῖ Δευτεριά—κ' ἔρχεγε τὴν Τουρκιὰ πολὺ παράμερα, σκεδὸν τὴν ἀφάνιζε.

Θυμάμαι πέρσι, τὴν πρώτη πρώτη μέρα ποῦρθα στὴν Πόλη, πῆγα με δυὸ φίλους μου τὰπομεσήμερο περίπατο στὸν κήπο τοῦ Ταξιμοῦ. Μακριὰ πὸ τὸν κόσμο ποὺ τὸν πλημμυροῦσε κείνη τὴν ὥρα, σ' ἀπομερν ἄκρη, σὲ μέρος ξέφωτο, στεκόμαστε σιωπηλοὶ καὶ καμαρώνουμε τὸ πανέμορφο πανόραμα ποὺ ἀπλωνότανε μπροστά μας καὶ γύρω μας. Μοῦ δειξανε τὸ παλάτι τοῦ Δολμά μπαξέ.

— Καὶ τὸ Γιλνιζ; τοὺς ρωτάω. Κατακαῖ πέφτει; Κ' εἰδεῖα με τὸ χέρι μου.

τὴν ἀμάλαγην. Φέρτε τὰ σίδερα τὰ πυρωμένα νὰ χαρακώσουμε τῆς ὁμορφῆς σκλάβας τὰ τριανταφυλίνια μάγουλα. Καὶ τίς ἀλυσσιδες φέρτε τίς ἀσηκωτες τοῦ Πόνου γιὰ ν' ἀλυσσοδέσουμε τὰ χυτὰ της μπράτσα καὶ τὰ παιδικίσια της πόδια. Καὶ φέρτε νὰ ζώσουμε μ' αὐτὲς τὴ μέση της τὴ δαχτυλιδένια καὶ νὰ μοιῶζει ἔτσι τὰγκάλιασμα τοῦ ἀντρός ποὺ δὲν ἀγαπᾷ, μὰ ποὺ ἀγαπιέται. Ἀλυσσιδες σκλαβιὲς ταπεινῆς τὰ χέρια του τάντρίκια, θὰ ζώσουνε τὴ μέση μου κ' ἡ σκλάβα μου ψυχὴ θὰ λιγοθυμήσει ἀπὸ τὴν ἡδονή ποὺ θὰ τῆς δώσει τὰγαπημένου ἀντρός τὰγκάλιασμα. . . .

24 Αὐγούστου.

Μὰ τί εἶτανε ποὺ ἐνοιωσα νάνεθάνει ἀπ' ὅλο μου τὸ εἶναι καὶ νὰ τυλίγεται στὸ σῶμα μου, καὶ νὰρχεται ἀνεμπόδιο νὰ σταματᾷ στὰ μάτια μου καὶ νὰ μοῦ τὰ κλεί; Τί εἶταν ὅ,τι ἐνοιωσα σήμερα, ὅταν ἦρθε καὶ μ' ἀγκάλιασε, κ' αἰσθάνθηκα τὴν ψυχὴ μου νὰ πνίγεται καὶ νὰ σκεύει γιὰ νὰ ξεφύγει τὰγκάλιασμα τοῦ τὸ ἀμαρτωλό;

Γιατί νὰρθε; καὶ γιατί νὰ μὴν ἀρνηθεῖ στὴν

— Κάτου τὸ χέρι σου! μοῦ ψιθυρίζουν περίτρομοι. Καὶ μὴν τὴ λῆς τὴ λέξη!

Χαμυγέλασα—ἔτσι γιὰ νὰ δειξῶ παληκαριά! Ὡστόσο κανεὶς δὲν εἶπνε σιμὰ νὰ μὲς ἀκούσει.

— Ἐδῶ, μοῦ παρατηρεῖ ἕνας ἀπὸ τοὺς φίλους, καὶ τὰ δέντρα καὶ τὸ χῶμα κι ὁ οὐρανός, κι ὅλα, ὅλα, κατασκοπεύουνε γιὰ λογαριασμό τοῦ Χαμίτ!

Καὶ εἶταν τόσο γλυκὸς ὁ οὐρανός καὶ τόσο ἡμερὰ τὰ δέντρα καὶ τόσο πράσινο καὶ μαλακὸ τὸ χῶμα ποὺ πατούσαμε!

Β'.

Τὴν ἴδια μέρα, νύχτα.

Στὸ Γιλνιζ δὲν πῆγα, τὸ Σουλτάνο δὲν τὸν εἶδα, κι ὅμως ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ξεμπαρκαρίστηκα κάτου στὸ Γαλατὰ ἴσαμε τούτη δὴ τὴν ὥρα ποὺ σοῦ γράφω, τονὲ βλέπω παντοῦ, παντοῦ τὸν αἰσθάνομαι, τονὲ νοιώθω σὰ βραχνὰ νὰ μοῦ πλακώνει τὴν ψυχὴ.

Ὁ Χαμίτ! Τόσο μ' ἔχουνε τρομάξει ποὺ καὶ τώραδὰ, ποὺ τὸ γράφω τὸνομά του, τρέμω μήπως με προδώσει τὸ μολύβι μου, μήπως ἡ λάμπα μου με καταγγεῖλει, μήπως οἱ τοῖχοι τῆς κάμαράς μου βάλουν τίς φωνές:

— Στὴν κρεμάλα, Γκισοῦρ, στὴν κρεμάλα!

Μεσάνυχτα καὶ λαχταρῶ νὰ ξημερώσει. Λαχταρῶ νὰ ξημερώσει γιὰ νὰ ταχυδρομίσω τούτα τὰ γραμματάκια μου, νὰν νὰ διώξω μακριὰ μου, νὰν τὰ στείλω νάνασάνουν τὸ ἀγέρι τῆς λευτεριάς κάτου αὐτοῦ, στὴ λεύτερη πατρίδα μας. Γιὰ φαντάσου, αὔριο τὸ πρῶτ ποὺ θὰ τοιμάζομαι νὰ ρήξω τὸ γραμματάκι μου στὴν πόστα, νὰ μοῦ τάρπαξει κανεὶς χαρτιές; ἀπὸ τὰ χέρια μου! Ἄ δὲ με δεχτεῖ στὴν ἀγκαλιά του ὁ Βόσπορος, σίγουρα θὰ με στείλουνε νὰ γνωρίσω καὶ τὸ Φεζάν!

Τούτη ἡ περιμόρφη πολιτεία, μὰ κι ὅλ' ἡ Τουρκιὰ ἡ ἀπέραντη, ζεῖ γιὰ τὸ Χαμίτ καὶ ζεῖ γιατί τὸ θέλει ὁ Χαμίτ. Αὔριο, μεθαύριο, μιὰν αὐγὴ, ἓνα δειλινὸ, ἂν ξυπνήσει ὁ Χαμίτ με τίς κακὲς του, μ' ἓνα γνέψιμο τοῦ ματιοῦ του τὴ βουλιάζει αὐτὴ τὴν πολιτεία, σβήνει τὴν Τουρκιὰ ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς.

Πότε θὰ ξυπνήσει—μὰ θὰ ξυπνήσει ἀραγες ποτέ;—κι αὐτὸς ὁ χαῦνος ὁ λαὸς νὰ στείλει στὸν ἀγύριστο τοὺς Χαμίτηδες;

Γ'.

Ἀπὸ τὸ μπαλκονάκι τοῦ ξενοδοχείου μου.

πρόσκλησή μου; καὶ γιατί νὰ μὴ φανεῖ σὰν πάντα ψυχρὸς κι ἀδιάφορος καὶ ξένος στῆς ἀγάπης μου τὰ λόγια;

"Ὡ, νὰ μπορούσα νὰ μπορούσα νὰ τοῦ πῶ ὅλη τὴν ἀηδία καὶ τὸ μῖσος ποὺ μοῦ προξενοῦσε. Ὅλη τὴν κατὰπτωση καὶ τὴν ἐλεεινότητα τῆς ψυχῆς μου. Εἶτανε βόσανο ὅ,τι ἐνοιωθὰ καὶ θέλοντας νὰ βγῶ ἀπὸ τὸ μαρτύριο ἐκεῖνο, τὸν ἐρώτησα ἄξαφνα, ἂν θέλει νὰ προσκαλίσω τὴ Μαίρη μιὰ ἔπ' αὐτὲς τίς μέρες καὶ νὰρθεῖ καὶ κείνος. Τούλεγα γελώντας ἀπροσποίητα, ἐνῶ μαζί τοῦ χάδευα τὰ μαλλιά του κ' ἐνοιωθὰ ὅλη μου τὴν ψυχὴ συμμαζεμένη κι ὁλότρεμη στὶς ἄκρες τῶ δαχτύλου μου.

— Ναί, νὰρθε! θὰ δεῖς θάνατο ὁμορφα. Ἐπιτέλους μὴ χάνεις τὴν εὐκαιρία ποὺ σοῦ παρουσιάζεται ἄδικα. Αὐτὴ θέλει. Ἐοῦ πάλι τί κάνεις; Νά, ἔδω—ἐξακολούθησα βιαστικά-βιαστικά, ἐνῶ ἀκόμα τοῦ χάδευα τὰ μαλλιά του ἀλαφρὰ καὶ στὸ ἀγγιγμα τῶ χειρῶ μου τὸν ἔδωπα νάνατριχίλα—ἔδω στὸ ἴδιο δωμάτιο θάρθετε. Ἐγὼ θάμαι κάτω. Δὲν ἔχετε νὰ λογαριάσετε τίποτε. Ναί; Μὰ ναί; Ἐνα δυ νατὸ φίλ, ποὺ μ' ἔκαμε νὰ πονέσω μὲ διέκοψε κ' ἐγὼ σηκώθηκα νὰ δῶ γιατί με φίλησε ἔτσι.

Γιατί νὰ με φίλησει ἔτσι; Εἶτανε γλυκειὰ δια-

ἄνοιξα τὴν πόρτα καὶ τὰ παράθυρά μου διὰ πλάτα νὰ μπεῖ μέσα στὴν κάμαρά μου ἡ αὐγινὴ δροσοῦλα, εἶδα τὸ Βυζάντιο νὰ μοῦ κρύβεται, σὰν Τουρκάλα με τὸ γιάσμακι της, σ' ἓναν ἀραχνένιο πέπλο. Ἡ ὁμίχλη ποὺ σηκώνεται ἀπὸ τὸν Κεράτι, σὰ μαγνάδι νεράιδας ἀπλώνεται πάνου στὴ Σταμποῦλ καὶ τῆς χορίζει παραμυθίνες ὁμορφιές. Νά, καὶ οἱ μιναρέδες τῶν Τζαμιῶν, οἱ ἀπειροὶ μιναρέδες, ποὺ τρυπάνε τὴν ὁμίχλη κι ἀντικρύζουν περήφανα τὸν οὐρανό.

Πέρσι σὰν πρωταντίκρυσα ἀπὸ τὸ βαπόρι τὴν Πόλη, πρῶτα πρῶτα τοὺς μιναρέδες εἶδα τῆς Ἀγία Σοφίας νὰ θαμποαίνουνται μέσ' ἀπὸ τὴν ὁμίχλη. Τοὺς εἶδα κι ἀναγάλλιασε ἡ ψυχὴ μου καὶ τὰ πῆρα γιὰ καλὸ σημάδι. Ἐκαμα τὸ σταυρὸ μου, ναί, σταυροκοπήθηκα, γιατί κάτι μίλησε στὴν ψυχὴ μου πὺς μιὰ μέρα στοὺς μιναρέδες πάνου θὰ λαμποκοπάει ὁ σταυρός, ἔταν ἡ Ρωμαϊκὴ ψυχὴ βγεῖ ἀπὸ τὸ σκοτάδι ποὺ κυλιέται σήμερα καὶ λουστεῖ στὸν ἥλιο τῆς Ἀλήθειας.

Θάργησει, Θέ μου, αἰῶνες ἀκόμα νὰρθεῖ μιὰ τίτια μέρα;

Νά, οἱ ἀχτίδες τοῦ Ἡλιοῦ τὴ σπᾶνε σιγὰ σιγὰ τὴν ὁμίχλη. Ὅλο τὸ ἀντικρινὸ μέρος τοῦ Βυζαντίου ξεσκεπάστηκε. Μοναχὰ κάτου κεῖ, στὸ δυσμικὸ μέρος, ποὺ ἀπλώνονται τὰ Γλυκὰ νερά καὶ τὸ Ἐγιούπ, ἡ ὁμίχλη βρασιλεύει. Μὰ σὲ λίγο θὰ φτάσουν καὶ κεῖ οἱ ἀχτίδες τοῦ Ἡλιοῦ καὶ θὰν τὰ ξεσκεκώσουν ἀπὸ τὴν ὁμίχλη.

Μήπως ὁ ἥλιος τῆς Ἀλήθειας—μὰ καὶ τῆς Ἀγάπης ὁ ἥλιος—δὲ διώχνει τὴν ὁμίχλη κι ἀπὸ κάθε ψυχὴ;

ΙΕΙΟΝΑΣ

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΧΟΝΡ

“ΟΙ ΠΕΤΡΟΧΑΡΙΔΕΣ,”

ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΜΕΡΗ ΤΡΙΑ

Πουλιούνται στὰ γραφεῖα μας γιὰ τοὺς συντρομητάδες τοῦ Νουμά 1 δραχμὴ (φρ. χρ. 1,20 γιὰ τὸ ἐξωτερικό.)

μαρτυρία στὰ λόγια μου; Εἶχε νοιώσει πόσο πονοῦσα καὶ θέλησε νὰ με σταματήσῃ, δείχνοντάς μου πὺς σ' ὅλα αὐτὰ μου τὰ πικρὰ λόγια δὲν εἶχε ἄλλη ἀπόκριση νὰ μοῦ φέρε; παρὰ τὴν ἀγάπη του, φανερωμένη με; στὸ πιὸ δλοθέριο φίλ; Ὁχι, ὄχι, δὲν εἶταν αὐτό, δὲν εἶταν! Εἶταν ἡ καινούρια φλόγα ποὺ ἀναψε στὸ αἷμα του στὴν εἰκόνα τῆς ἄλλης γυναίκας ποὺ τοῦ προμήθευα ἐγὼ! Τὰ καινούρια χεῖλια καὶ τὰ καινούρια μπράτσα καὶ ἡ καινούρια ἡδονὴ τὸν ἐκαμαν καὶ με φίλησε ἔτσι!

Κ' εἶναι ὁμορφὴ ἡ ἄλλη κ' ἐπιθυμητὴ, εἶναι ἀδοκίμαστα τὰ χὰδια της καὶ τὸ σῶμα της δὲν τῶχει ἀκόμη γνωρισμένο. Ὡ, τὸ φίλ, τὸ φίλ τῆς ἐπιθυμίας πόσο εἶτανε δυνατὸ καὶ μεγάλο! Πόσους πεθαμένους κόσμους δὲν ἀνάδεψε στὴν ψυχὴ μου τὸ φίλ του! Ναί, εἶταν δικό της τὸ φίλ αὐτό, γικτὶ ἔτσι με φίλησε κ' ἐμένα ἄλλοτε, πρὶν νὰ τοῦ δοθῶ. Τὸ γνωρίζω, τὸ γνωρίζω. Εἶναι τὸ ἴδιο ἐκεῖνο τὸ παλιὸ ποὺ μοῦδωτε κ' ἐμένα ἓνα βράδι.

— Μὰ ναί, νὰρθε. Δὲ ξέρεις πόσο θὰ εὐχαριστηθῶ ἂν θελήσεις νὰ σοῦ ἀνταποδώσω τὴ σημερινὴ μέρα. Μὲ κοίταξε περίεργα. Μὰ ναί τὴ σημερινὴ μέρα. Τί; ἔτσι θάρρεῖς πὺς ξεχνῶ ἐγὼ τίς χάρεις ποὺ μοῦ κάνουνε; Δίνε μου νὰ σοῦ δίνω. Μοῦδωστες,

Ο "ΝΟΥΜΑΣ", ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ

Για την 'Αθήνα Δρ. κ.—Για τις 'Επαρχίες Δρ.

Για το 'Εξωτερικό Δρ. χρ. 10.

Για τις 'Επαρχίες διαχόμεστε και τρέμνες (2 Δρ. την τριμηνία) συνδρομές.

Κανένας δε γράφεται συνδρομητής ε δε στείλει μπροστά τη συνδρομή του.

10 λεπτά το φύλλο λεπτά 10

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στα κισόκια (Σύνταγμα, 'Ομόνοια 'Εθν. Τράπεζα 'Υπ. Οικονομικών, Σταθμός Τροχόδρομου ('Ακαδημία), Βουλή, Σταθμός υπόγειου Σιδηρόδρομου 'Ομόνοια), στα βιβλιοπωλεία «'Εστία» Γ. Κολάρου και Σακέτου (άντικρυ στὴ Βουλή).

Στὴν Κέρκυρα, Πάτρα και Βόλο, στὰ Πρακτορεία τῶν 'Εφημερίδων.

Στὰ Χανιά (Κρήτη) στὸ Σύλλογο δ 'Σολωμός».

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

* *Ἡ Βουλὴ μας—Τί θὰ κάνει—Οἱ πολιτικοὶ τοῦ καφερέ—'Αθήνα καὶ Παρίσι.*

Ν' ΑΡΧΙΝΗΣΕΙ με τὸ καλὸ λοιπὸν καὶ ἡ Βουλὴ γιὰ νὰ ξαναδόνουμε καὶ μετὶ οἱ δόλοιοι λίγο, νὰ διώξουμε τὴ μούχλα ἀποπάνου μας, νὰ ζωντανέψουμε ἐπιτέλους. Εἶναι τρομερὸ ἀπελπιστικὸ νὰ κελαδοῦν νὰ πουλιά, νὰ κρεμνοῦν οἱ Νεότουρκοι, νὰ μοσκοβολοῦν τὰ λουλούδια, νὰ ὀργιάζει με δυὸ λόγια δὲ ἡ φύση καὶ ἡ ζωὴ τριγύρω μας, καὶ μοναχὰ ἐμεῖς νὰ φοβοῦμε. Γιατὶ ὁ Ρωμιὸς δὲν τὴ νιώθει, δὲν τὴν ἀπολαμβάνει τὴ ζωὴ δίχως Βουλὴ καὶ γι' αὐτὸ με λαχτάρω δλοὶ μας διαβάσαμε τὴ μεγάλην εἰδησιὴ πὼς τὴ Δευτέρα «συνέρχεται» ἡ Βουλὴ μας—πού πάει νὰ πεῖ, ἀνοίγει διὰ πλάτα τις πόρτες της.

* Ἀ δὲ γίνῃ ἀπαρτία τὴ Δευτέρα, μικρὸ τὸ κακὸ. Θάχουμε πάλι κατὶ νὰ ποῦμε, καυτηριάζοντας τοὺς βουλευτὰς τοῦ «δὲν προσέτρεξαν εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος»—κ' ἐστὶ θὰ γίνῃ κουδέντα, πού πάει νὰ πεῖ δ ρ α δ η γιὰ τὸ σημερινὸ Ρωμιό.

* ΚΑΙ τί θὰ κάνει ἡ Βουλὴ μας; Νά, μιὰ ἐρώτησις πού δὲ δυσκολεύει καθόλου τὴν ἀπάντησι. Ὅ,τι ἔκαμε ἴσαμε τώρα. Καὶ δουλεύει πάντα τόσο στερεότυπα, στίς γενικὰς γραμμὰς τουλάχιστο, ἀντιγράφοντας ἢ μιὰ Σύνοδο τὴν ἄλλη, πού σώνει νάγῃ παρακολουθεῖται κανεὶς τις περ-

χρωστῶ νὰ σοῦ ἀνταπεδώσω τὸ χάρισμα. Γελῶσα γελῶσα με πονηριὰ, με παιδιακίστικη ἀρετὴ, καὶ τὸν πειραζα, καὶ τὸν ἀνάγκασα νὰ γελᾷ κ' ἐκεῖνος ἐνὸς προσηλαθοῖσε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ πειράγματά μου, πιδόνοντας τὰ χέρια μου σφιχτὰ καὶ ἀναγκάζοντας με νὰ μένω φρόνιμη.

Συμφωνήσαμε νάναί ἐδῶ τὸ ἄλλο Σάββατο στίς τέσσερις τὸ ἀπόγευμα καὶ νάναί κ' ἐκεῖνη εἰδοποιημένη. Θὰ γνωριστοῦνε καὶ ἀπὸ κοντά. Θὰ ποῦνε δ,τι θέλουνε ὅση ὥρα ἐγὼ θὰ ἱτοιμάζω τὸ τσάι. Κι ὅταν ἡ Μαίρη θὰ φύγῃ, θὰ μοῦ πεῖ ὁ Λῶρης τί ἀποφάσισαν.

26 Αὐγούστου.

* Ὅλα εἶναι συμφωνημένα. Μεθαύριο τὴν ἴδια ὥρα στίς τέσσερις ὁ Λῶρης θάναί ἐδῶ νὰ τὴν περιμένει. Ἴσως ἄλλο. Αὐτὰ μοῦ τάπε ἐκεῖνος ἀπόψε πού ἔφυγε, στίς ἐπτὰ, μισὴ ὥρα ἀργότερα ἀπὸ κείνη.

30 Αὐγούστου.

Τὴν περιμένα ἀπὸ τις τρεισήμισι. Εἴμουν α- νήσυχη καὶ ὅλο φοβοῦμαι κανένα ἐμπόδιο πού θὰ

σμένε ἐργασίαι της, γιὰ νὰ καθίσει νὰ καταστρώσει ἀπὸ τώρα τὰ πρακτικὰ γιὰ τις συνεδριάσεις πού θὰ γίνονε.

Κ' ἔτσι ὄντας σὲ ρωτᾷ κανεὶς: γιατί ἀνοίγει ἡ Βουλὴ; μπόρεῖς νὰν τοῦ ἀπαντήσεις: Ἀνοίγει σήμερα γιὰ νὰ κλείσει ὕστερ' ἀπὸ λίγον καιρὸ, ὅσο νάρθει ὁ καιρὸς πού θὰ ξανανοίξῃ γιὰ νὰ ξανακλείσει—καὶ πάει λέοντας.

Μήπως καὶ πολλοὶ ἀνθρώποι δὲ γεννιοῦνται μοναχὰ γιὰ νὰ πεῖάνουνε, δίχως νὰφίξουν κανένα σημάδι τῆς ζωῆς τους; Κάτι τέτιο εἶναι καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ Βουλὴ, ἕνας εἶδος φορὰ- ἄνθρωπος, νὰ ποῦμε.

*

ΑΝ πάρει κανεὶς τὴ βόλτα τοῦ στοῦς διάφορους κεντρικοὺς καφενέδες αὐτὲς τις μέρες καὶ ἀκούσει πὼς σχολιάζονται ἀπὸ τοὺς Ρωμιούς τὰ τελευταῖα μεγάλα γεγονότα τῆς Τουρκίαις, καὶ ἀκούσει τις σαφὲς τους γνώμες περὶ τοῦ πὼς θὰ μπόρῃσι νὰ σταθεῖ τὸ Σύνταγμα καὶ νὰ στεριωθεῖ ὁ καινούριος ὁ Σουλτάνος ἐπὶ τὸ θρόνο καὶ νὰ ξαναγεννηθεῖ ἡ Τουρκία—κάνει τὴν ἀκόλουθον ἀπελπιστικὴν ἀκρίβη:

—Τί κατάρτα Θεοῦ, νὰ βρισκται τέτιο καὶ τόσο πολιτικὸ μυαλὸ ἐδῶ, καὶ ὥστόσο τὸ Ρωμαϊκὸ νὰ καταντῇσι σ' αὐτὰ τὰ χάλια! Δὲν μποροῦσαν δέκα εἴκοσι ἀπ' αὐτοὺς τοὺς μεγάλους πολιτικοὺς τοῦ καφερέ νὰπαρνηθοῦνε γιὰ λίγες μέρες τοὺς ναργιλέδες τους καὶ τὴ συζήτησι καὶ νὰ φροντίσουνε γιὰ τὴ σωτηρία αὐτοῦ τοῦ τόπου;

* Ὁ Θεὸς νὰν τοὺς δώσῃ φώτισι γιατί τὸ παραγοῦνε πιά καὶ δὲ σφερένει.

*

ΑΝ τὴν κάμνε ἀ ν ἄ γ ν ω σ μ α οἱ φημερίδες μας τὸ Χαμίτ, δὲν εἶναι καὶ τόσο μεγάλο τὸ κακὸ, ὥστε νὰ βάζουν τις φωνές...κείνες πού δὲν τὸν κάμνε. Στὰ ὕστερα τί σημαίνει τάχα καὶ αὐτό; Μιὰ κοτζάμ Περιζιάνικη φημερίδα, ἡ «Ματίν», πληροφορήσε τὰ ἐκτομωμένα τοὺς ἀναγνώστες τῆς πὼς πέρασε τις τελευταῖες στιγμὲς τοῦ ὁ Χαμίτ στὸ Γιλντίζ, τί εἶπε με τὴν ἀγαπημένην του, τί τοῦ ἀπακρίθηκε κείνη, πὼς κατόπιν ἔδωσε διὰ τὰ νὰν τὴ σφάζουνε γιὰ νὰ μὴν τοῦ τὴν πάρουν οἱ Νεότουρκοι κτλ. ὅλα με τὸ νῦ καὶ με τὸ σῖγμα.

Κι ὅταν αὐτὰ συμβαίνουν εἰς Παρίσιους, τί παράξενο νὰ γράφονται καὶ μερικὰ ἀναγνώσματα στὴν 'Αθήνα;

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΡΑΜΑ

Φίλιππε Νουμά,

Εἴχες τὴν καλοσύνην ν' ἀναγγεῖλεις ὅτι θὰ δημοσιεύσεις στὸ ἐρχόμενο φύλλο μιὰ μελέτη μου, πού σοῦ εἶχα ὑποσχεθεῖ.

* Ἀντὶς αὐτὴ θὰ σοῦ στείλω κάπιο ἀρθράκι πού γράφω ἐπίτηδες γιὰ τὸ «Νουμά», γιατί τὰ χειρόγραφα τῆς μελέτης μου δὲ βρίζονται, πᾶνε δέκα

τὴν ἀνάγκασε νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἐπίσκεψή της. Ἐγὼ φοροῦσα ἕνα φόρεμα ὀλωσθιόλου σκέτο καὶ τὰ μαλλιά μου τᾶχα χτενίσαι ἀπλὰ ἀπλὰ. Μοῦ φαινόταν ἀταίριαστο νὰ βάλω φιδόγκους καὶ δαχτυλίδια, καὶ φορέματα χτυπητά. Ἐγὼ ἔπρεπε νὰ σβυσθῶ σήμερα ἀπὸ τὴ μέση. Ὁ Λῶρης ἔπρεπε νὰ μὴν κοιτάζῃ παρὰ ἐκείνη, νὰ μὴ θαυμάζει παρὰ ἐκείνη, νὰ μὴν ἀπασχολεῖ τὴν προσοχή του παρὰ ἐκείνη. Δὲν εἴμουν αἰγὼ καμμιὰ ἀντίζηλη πού ἔπρεπε νὰ στολισθῶ κ' ἐγὼ δίπλα της καὶ νάρθῃ ὁ Λῶρης νὰ διαλέξῃ. Καὶ πὼς εἴτανε δυνατό νὰ καταδεχθῶ ἐγὼ νὰ στοχαστεῖ ὁ Λῶρης πὼς ζήλεψα καὶ πάσκισα νὰ γίνω κ' ἐγὼ ὁμορφὴ γιὰ νὰ μὴ μοῦ τὸν πάρει ἡ ἄλλη; Ὅχι! δὲ θὰ τοῦδινά ἐγὼ ποτὲς ἀφορμὴ νὰ φανταστεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα γιὰ μέν. Στίς τέσσερις ἦρθε ὁ Λῶρης, τὴν περίμενε κάμποση ὥρα, καὶ εἴταν ἀνήσυχος καὶ κρατοῦσε ἕνα βιβλίον καὶ τὸ ξεφύλλιζε νευρικά. Εἴταν πολὺ ὁμορφος, κ' εἶχε ὁμορφὰ χτενίσαι τὰ μαλλιά του κ' ἡ γραβάτα του εἴταν δειμένη με περίσσα προσοχή καὶ μόλις μπῆκε, αἰσθάνθηκα ἕνα ἰλαφρὸ ἄρωμα βιολέττας. καὶ θυμήθηκα πὼς ἄλλοτε σὰν ἐρχότανε γιὰ μένα ἔβαζε ἀπὸ τὴν ἴδια μυρουδιά. Δὲ μίλουσε καθόλου με ἐγὼ ἤξερα τί γινότανε στὸ νοῦ του. Σκίφτονταν: Τί

μέρες, στὰ χέρια μου πλέον, ἀλλὰ στὸ τυπογραφεῖο πού τυπώνει τὸ βιβλίον μου «Οἱ λοζοὶ Στρατοκόποι» τοῦ ὁποῖου ἕνα κεφάλαιο θὰ εἶναι αἱ εκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισις».

Ἀθήνα, 0 τοῦ 'Απρίλη 1909.

Μὲ ἀγάπη

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΑΣ

„ΣΤΕΛΛΑ ΒΙΟΛΑΝΤΗ“

Τρίπραχτο δράμα τοῦ Γρ. Ξενοπούλου με μουσικὴ τοῦ Μανώλη Καλομοίρη

[Ἀπὸ τὸ γνωστὸ τοῦ διήγημα «Ἐρως Ἐσταυρωμένος», δ κ. Γρηγόριος Ξενοπούλος ἔδωκε τρίπραχτο δράμα, τὴ «Στέλλα Βιολάντη», πού θὰ τὴν παίξῃ τὸ καλοκαίρι στὴ «Νέα Σκηνή» ἡ Μαρίκα Κοτοπούλη.

* Ἐνα θαυμάσιο ποίημα πού ἔχει γράφῃ ὁ Παλαμᾶς στὴ Στέλλα Βιολάντη, ὁ Ξενοπούλος σκίφτηκε νὰ τὸ κάμῃ πρόλογο στὸ δράμα του, καὶ παρεκάλεσε τὸν Καλομοίρη νὰ τοῦ γράψῃ μιὰ εἰσαγωγή, γιὰ νὰ βγαίῃ στὴν ἀρχὴ ἕνας ἡθοποιὸς καὶ νὰ τὸ ἀπαγγέλλῃ με ὑπόκρουση ὀρχήστρας.

* Ὁ Καλομοίρης διάβασε τὸ ποίημα τοῦ Παλαμᾶ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ξενοπούλου, ἐνθουσιάστηκε με τὴ «Στέλλα Βιολάντη» καὶ ἀναδέχτηκε νὰ γράψῃ μουσικὴ ὅχι μόνο γιὰ τὸν πρόλογο, παρὰ καὶ γιὰ ὅλο τὸ δράμα.

* Ἐτσι σύνθεσε ἕνα ἔξοχο κομμάτι γιὰ μεγάλη ὀρχήστρα, ἀπὸ τέσσερα μέρη. Τὸ πρῶτο εἶναι εἰσαγωγὴ στὴν πρώτη πράξι τοῦ δράματος, με με λ ε ὀ ρ α μ α (ἔτσι λένε τὴν ἀπαγγελία με ὑπόκρουση ὀρχήστρας), τὸ ἄλλο εἶναι εἰσαγωγὴ στὴ δεύτερη πράξι, τὸ τρίτο εἰσαγωγὴ στὴν τρίτη καὶ τὸ τέταρτο υἱσοδάρμα (intermezzo), τὴ στιγμή πού κατεβαίνει ἡ Στέλλα Βιολάντη ἀπὸ τὴ σκηνὴ γιὰ νὰ πεθάνῃ στὴ σκηνή.

Τὴ μουσικὴ τῆς «Στέλλας Βιολάντη» ὁ Καλομοίρης τὴν ἀφιερώνει τοῦ Παλαμᾶ.]

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

τοῦ ΠΑΛΑΜΑ

Σεβαστὲ μου φίλε,

Πάντα μου λαχταροῦσα νὰ Σ' ἀφιερῶσω κἄνα μου ἔργο πού ὁπωσδήποτε νὰ εἶναι ἄξιο τῆς τιμῆς νὰ στολισθῇ με τὸ μεγάλο Σου ὄνομα. Ἐχοντας τὴ Ρωμαϊκὴ Σούιτα μου ἀφιερῶμενι τοῦ Ψυχάρη, καρτεροῦσα. Κ' ἦρθε ἡ «Στέλλα Βιολάντη». Μὰ καὶ ἀρτήνην δὲν ἔχω ἀ θ ἄ τὴν ἔβρισκα ἄξια Σου ἀ δὲν

νὰ πῶ; Τί νὰ πῶ νὰ μὴν πὴγῶσι τὴ Ρίτα κα- θόλου; Μὰ δ,τι καὶ ἂν κάνει δὲ μπορῶ νὰ παραδεχθῶ πὼς δὲν ὑποφέρει τὴ στιγμή αὐτὴ, πού με βλέπει νὰ περιμένω μιὰ ἄλλη γυναῖκα.

— Μὰ γιατί δὲ μιλεῖς, Λῶρη; Ἐγὼ τόση ὥρα δὲ σοῦ κουβέντιαζα γιατί θαρροῦσα πὼς διαβάζεις. Ἐ; γιατί δὲ μιλεῖς;

Πόσο εἶτα ὁμορφος καὶ πόσο τὸν ποθοῦσε ἡ ψυχὴ μου! Πόσο εἶταν ὁμορφος ἔτσι πού καθόταν! Εἴταν ὁμορφος καὶ τὸν ἀγαποῦσα· εἴμαστε οἱ δυὸ μας ὁλομόνυχτοι καὶ περίμενε μιὰν ἄλλη γυναῖκα, καὶ αὐτὴ τὴ γυναῖκα τοῦ τὴν ἔφερα ἐγὼ στὴν ἀγκαλιά του!... Μὰ γιατί, γιατί, Θε μου; Μὴν εἶχα τρελ- λαθεῖ ἐγὼ;...

* Ἀέφρα χτύπησε ἡ πόρτα. Τινχτήκαμε τα- ραχμένοι κ' οἱ δυὸ καὶ μιὰ στιγμή μείναμε ἀκίνητοι...

Κατάλαβα πὼς εἶχα χλωμᾶσαι κ' ἔδωκα τὸ μαντήλι μου κ' ἐκρυψα τὸ πρόσωπό μου, νὰ μὴ με δῇ. Ἐκεῖνος σηκώθηκε εὐτὺς καὶ πλησίασε ἕνα τραπέζι με φωτογραφίες καὶ τ'ς κοίταξε...

(Ἀκολουθεῖ)